

Dudás Róbert Gyula
Magyar katolikus papok Dél-Amerikában
Adalékok az dél-amerikai magyar katolikus pasztoráció történetéhez

Lezárás dátuma:
2025. január 14.

„Amerikában a templom az egyetlen hely, hol a népek nagy tengerében anyanyelvén hall beszélni a magyar, ahol az ének, az imádság, a szentbeszéd, a festés, a kép, a zászló mind magyar. A templomok tulajdonképpen várai és őrhelyei a magyar szellemnek. (...) mily fontos dolog az amerikai magyarság számára nevelni és kiküldeni minél több magyar papot, drága magyar nővért (...)”

(Shvoy Lajos: Amerikai levelek, Székesfehérvár, Vörösmarty Nyomda, 1938. 207-209.)

„Papjaim között is nem egy hőiesen végezte feladatát akár évtizedeken át. Egyikük sírva mondta: őt, amióta fölszentelték püspök még nem látogatta meg. (...) Kiváló személyiségek voltak közöttük, nagyszerű helytállásokkal találkoztam. Jó volna, ha megírnák a külföldi magyar lelkipásztorkodás történetét (...) még sok a fehér folt.”

(Miklósházy Attila: Egy szív, egy lélek, Budapest, Szent István Kiadó, 2009. 186.)

Tartalom

I. Bevezetés	5
I.1. A kutatás alá vont személyek	5
I.2. A kutatás területi és időbeli kiterjedése	6
II. A dél-amerikai magyar emigráció kérdései	7
II.1. Az emigráció, mint jelenség	7
II.2. A vallási, papi emigráció alapjai	8
III. A magyar nyelvű emigráció és a hozzá kapcsolódó pasztoráció szakaszai és országok szerinti felosztása	10
III.1. A dél-amerikai emigráció szakaszai	11
III.2. Jelentősebb magyar közösségek bemutatása	12
III.2.1. Argentína	12
III.2.2. Brazília	18
III.2.3. Venezuela	26
III.2.4. Magyar lelkipásztori jelenlét egyéb országokban	27
IV. Papi motivációk	29
V. A dél-amerikai magyar papság összetétele	30
V.1. A kikerkező lelkipásztorok országonkénti megoszlása	30
V.2. Születési hely szerint	32
V.3. Rítus szerinti összetétel	33
V.4. Szenteléssel kapcsolatos adatok	33
V.3.1. Szentelési ország szerinti felosztás	33
V.4.2. Szentelési egyházmegye szerint	34
V.5. Egyházmegyes – szerzetes összetétel	36
V.5.1. Szerzetesek összetétele	36
V.5.2. Szerzetesek részvétele a pasztorációban	37
V.6. Magyarországi papi szolgálat átlaga	37
V.7. Amerikai papi szolgálat átlaga	38

V.8. Hazatérés lehetősége	38
VI. Jelenkor és jövőkép	39
VI.1. Jelenleg aktív papok	39
VI.2. Jövőkép	39
VII. Befejező gondolatok	40
VIII. Irodalomjegyzék	41
VIII.1. Levéltári gyűjtemények	41
VIII.2. Általános irodalom	41
VIII.3. Argentína	42
VIII.4. Brazília	43
VIII.5. Venezuela	43
VIII.6. Egyéb államok	43
VIII.7. Újságok, folyóiratok	43
VIII.4. Adatközlők	44
IX. Képek jegyzéke	45

I. Bevezetés

A katolikus egyház legfontosabb feladata a lelkek üdvösségének elősegítése, s ennek – egyik – módszere a misszió. Jelen tanulmányom célja, hogy megvizsgálja azt a nagyjából száz éves folyamatot, amely a magyar nyelvű, a Dél- és Közép-amerikai kontinensen élő magyar diaszpóra római katolikus¹ egyházi pasztorációjához kötődik. Ez által tisztelni szeretnék az előtt a nagyjából 140 katolikus pap, szerzetes, valamint papnövendék előtt, akik vállalták, hogy követik azt a sok százezer katolikus hívőt, akik új otthonuknak Dél-Amerikát választották.

Sajnos kimondható, hogy egy lezárt folyamatot vizsgáltam, hiszen jelenleg olyan lekipásztor, aki dedikáltan a magyar közösségek ellátását kapta volna feladatul, nincsen a kontinensen.²

Mivel dolgozatomban kifejezetten a magyar papi emigrációt vizsgáltam, ezért itt az elején fontosnak éreztem, hogy néhány fogalmat tisztázzak.

I.1. A kutatás alá vont személyek

A munkában azon római katolikus személyeket vizsgáltam, akiket a római katolikus egyház szertartása szerint püspökké, pappá, vagy diakónussá szenteltek,³ és hosszabb-rövidebb papi szolgálatot (pasztorációs tevékenységet) töltöttek Dél-, illetve Közép-Amerika területén. Szintén szerepelnek azon személyek a kutatásban, akik valamelyik szerzetesközösségben tettek fogadalmat, de a papszentelésben nem részesültek, valamint azon papnövendékek, akik a II. vatikáni zsinat előtti egyházi jogi feltételek alapján megkapták a tonzúrát, s ez által klerikusnak számítottak.⁴ Terjedelmi okok miatt a szerzetesnővérekre – bár lekipásztori tevékenységük rendkívül fontos volt – nem tér ki a tanulmány.⁵

Fontos kitétel volt, hogy ezeknek a személyeknek a történelmi Magyarország⁶ területén kellett születniük, illetve, ha nem ott születtek, akkor a pasztorális tevékenységük során magyarul (is)

¹ Mint később látni fogjuk, a kontinensen a magyar görögkatolikus egyház nem volt jelen, ezért rájuk nem térünk ki.

² E gondolat pontosítását lásd a VI. fejezetben.

³ Vö: CIC 1009. kánon

⁴ Vö.: CIC (1917) 108. kán. 1. szakasz: „Akik az isteni szolgálatra szentelték magukat legalább első tonzúrával, azok a klerikusok.” Az 1983-as CIC-től kezdve a klerikusi státusz a diakónusszenteléshez van kötve, a papnövendékek nem számítanak annak. A szerzetesek esetében a noviciátus megkezdésétől számítottuk a közösség tagjának, de a teljes jogú tagság feltétele az örök (ünnepélyes) fogadalom letétele volt, illetve a mai napig az.

⁵ Szintén nem térünk ki – a pasztoráció, és a magyarság fennmaradásában feltétlenül fontos – más vallású lekipásztorok személyére, mivel ők az alapfeltételnek, miszerint a katolikus egyházzal kell teljes közösségben lenniük nem feleltek meg. Ezen sorokban szeretnék irányukban tiszteletünket és megbecsülésünket kinyilvánítani, remélve, hogy egy másik kutató az ő szerepüket is valakikor felderíti.

⁶ Dolgozatunkban – valamint a mellékletben található Névtárban – Magyarországon születettnek tekintjük mindazokat, akik olyan területen születtek, amely az 1920-ban életbe lépett trianoni békeszerződés előtti

kellett szolgálniuk. Ez alapján a dolgozatban magyar, külföldön született magyar származású, illetve magyarul (legalábbis minimálisan) beszélő lelkipásztorokat vizsgáltam. Nehézséget jelentett, hogy a kutatáshoz nem állt rendelkezésemre olyan adatbázis, amely ezen atyákat tartalmazta volna. Így első lépésben ezt kellett létrehozni. A felkutatott személyek adatait a dolgozat melléklete (továbbiakban: Névtár) tartalmazza.⁷ A kutatás, és a dolgozat további részében a 18. századi elsődlegesen jezsuita misszionáriusokat – akik értelemszerűen nem vehettek részt a magyar pasztorációban, illetve nemzetiségük némileg bizonytalan – noha szerepelnek a Névtár kiegészítésében –, de különösen a statisztikai adatok elemzésében, nem vettem figyelembe őket.

I.2. A kutatás területi és időbeli kiterjedése

A kutatás területi kiterjedése Dél-, és részben Közép-Amerika területe. Dél-Amerika 12 független országa és egy függő területe közül figyelmen kívül hagytam Suriname-t, mivel ott sem magyar közösség, sem magyar pap nem volt. Közép-Amerika, illetve a Karib-szigetek kérdése azért összetettebb, mert földrajzi régió szerint Észak-Amerikához tartoznak, viszont korábbi kutatásaimban csak az USA-ra és Kanadára szorítkoztam, így azokat az országokat, ahol volt magyar papi jelenlét, noha nem tekinthetőek Dél-Amerika részének (pl. Kuba, vagy Mexikó) figyelembe vettem, ahol pedig nem, azt figyelmen kívül hagytam.

A másik szűkítő tényező, időbeli. Bár magyar papok már az 1600-as évek végén megjelentek a kontinensen, de a magyarok között pasztorációt csak a 20. században végeztek. Ezért a kutatás anyagának feldolgozásakor a 20. századi magyar emigrációt és magyar pasztorációt vettem figyelembe. A Névtár adatait 2024. december 31-én zártam le.

Magyarországhoz (a történelemkutatásban történelmi Magyarország) tartozott. A trianoni békeszerződés utáni állampolgárság kérdésére terjedelmi okokból nem tértem ki.

⁷ A dolgozatban előkerülő lelkipásztorok adatait jelen szövegben nem közöltem, azokat a Névtárban lehet megtalálni.

II. A dél-amerikai magyar emigráció kérdései

II.1. Az emigráció, mint jelenség

Az emigráció – az Idegen szavak szótára szerint: „Az állam területének (...) önként vagy kényszerűségből történő tartós, tömeges elhagyása”⁸ – tehát egy olyan tevékenység, amikor egy országot lakosa elhagy azzal a céllal, hogy egy idegen országban vagy területen telepedjen le, ott egzisztenciát alakítson ki. A másik ország vagy terület szempontjából ez a tevékenység az immigráció.⁹

A külföldre, különösen a Dél-Amerikába irányuló magyarországi migráció – a húzó-taszító okokat is vizsgálva – három időszakra osztható fel:¹⁰

1. A kezdetektől (nagyjából a 20. század első évei) – az 1940-es évek közepéig: kezdetben gazdasági, majd elsődlegesen politikai migráció.
2. A II. világháború végétől – az 1980-as évekig: elsődlegesen politikai, kisebb, majd egyre növekvő mértékben gazdasági migráció.
3. Az 1980-as évektől – napjainkig: kizárólag gazdasági migráció. Dél-Amerika tekintetében ez az időszak – a Magyarországról történő kivándorlás, valamint a papi emigráció tekintetében – lényegében elhanyagolható.

Az első időszakban – nem számítva a Rákóczi-, illetve az 1848-49-es szabadságharc (minimális számú) politikai menekültjeit – az óhazától való taszító tényező elsődleges oka az éhínség, a szegénység és a munkavállalási lehetőségek hiánya volt.

Szintén ide sorolható a trianoni döntés után esetlegesen repatriált, valamint az utódállamokban ellehetetlenült személyek kilátástalan helyzete, mivel képzettségüknek megfelelő munkalehetőséget nem találtak, így egzisztenciát nem tudtak kialakítani, illetve nemzetiségük miatt hátrányokat szenvedtek. A németországi változásokkal egy időben számos bal oldali gondolkodó, illetve zsidó nemzetiségű személy megjelent az emigránsok között, amely nem egyszer polarizációhoz vezetett.¹¹

A második időszakban, a II. világháború után, két fő időszakot lehet megkülönböztetni:

1. Közvetlenül a háború után
2. Az 1956-os események után

⁸ Idegen szavak és kifejezések szótára, Bakos Ferenc (szerk), Akadémiai Kiadó, Budapest, 2003.

⁹ <https://idegen-szavak.hu/immigr%C3%A1ci%C3%B3> (Legutolsó letöltés: 2023. szeptember 1.)

¹⁰ Az észak-amerikai tényezőkről lásd: Dudás Róbert Gyula: Magyar katolikus papok Észak-Amerikában, MEV, 2018/3-4. 138-156. Mivel az amerikai kontinens migrációja között sok az átfedés, ezért jelen fejezetben erre a tanulmányra támaszkodtam.

¹¹ Vö. Fermi, Laura: Illustrious Immigrants, <http://www.bibl.u-szeged.hu/ha/emigracio/fermi3.html> (Utolsó letöltés: 2023. február 18.)

Ebben az időszakban taszító tényezőként dominánsan megjelenik a politikai üldözés, kisebb mértékben a munkalehetőség hiánya, illetve egyházi személyek részéről a vallási intolerancia. Húzó tényező, hogy számos kitelepülőnek ekkor már volt a területen élő rokona, valamint az, hogy Dél-Amerika egyes országai befogadtak olyan személyeket, akiket az anyaországban – főként a II. világháborús tevékenységük miatt – retorziók érhettek. Mégis megkülönböztetünk ebben az időszakban két csoportot: azokat, akik a világháború után közvetlenül költöztek ki, s azokat, akik az 56-os események után. A megkülönböztetés oka, a kiérkezők összetétele. A II. világháború után elsődlegesen a korábbi hazai elit került ki, míg az 56-os események után a már a kommunizmust megismerő, abba bizonyos szinten belenyugodott, „beleszokott” személyek emigráltak, s ez (valamint a csoportok különböző politikai felfogása) számos konfliktust jelentett a ’45 előttiak, a ’45 utániak, valamint az 56-osok között.¹²

A harmadik időszakként az 1980-as évek végétől kitelepülő személyeket vizsgáltam, ahol szintén jelentős szerepet kapott a taszító hatások között a gazdasági változások miatti elszegényedés, s húzó hatású volt, hogy aránylag könnyebben lehetett kijutni. Viszont mivel ebben az időszakban a magyar katolikus pasztoráció lényegében megszűnt, ezért ez kutatásunk szempontjából irrelevánsnak minősült.

II.2. A vallási, papi emigráció alapjai

Az emigráció jelenségén belül egy külön pont a kulturális, azon belül is a vallási migráció kérdése. A kulturális migrációt vizsgálva kijelenthetjük, hogy *„a kulturális migráció nem más, mint hogy az egyes földrészekre, országokra vagy országrészekre jellemző szokások, az ember és az információ áramlása révén távoli területekre is eljutnak, integrálódnak.”*¹³

T. S. Eliot szerint a kultúra és a vallás között eltéphetetlen kötelék áll fenn: *„minden egyes kultúra a vallással együtt jelent meg és bontakozott ki.”*¹⁴ Vallási emigráción jelen dolgozatban azt értjük, amikor egy-egy adott terület egyházi vezetése megtapasztalja, hogy híveinek egy része új lakóhelyet választott magának, s oda, az emberek lelkipásztori ellátása céljából, vallási szolgáltatást nyújtó személyt enged, vagy küld. A kiérkezett pap, társadalmi helyzeténél fogva a közösség vezetője lesz, ezáltal mind a vallás, mint pedig a közösség kulturális irányítójává válik. Az, hogy egy-egy terület immigrált közössége mennyire tud beilleszkedni, s eközben mennyire tudja megtartani saját identitását, jelentős mértékben függ az adott (esetünkben) pap

¹² Vö. Miklósházy: 186.

¹³ Hautzinger Zoltán, Hegedűs Judit, Klenner Zoltán: A migráció elmélete. Nemzeti Közzolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar, Budapest, 2014. 16.

¹⁴ Eliot, T. S.: A kultúra meghatározása, ford. Lukácsi Huba, Szent István Társulat, Bp., 2003. 17.

személyiségétől, hozzáállásától.¹⁵ Éppen ezért a papi emigráció lényegesen különbözik az ún. „civil” migrációs folyamattól, hiszen míg a „civil” migráció elsődleges célja, hogy az egyén új egzisztenciát alakítson ki egy másik országban, ez által – részben mentve a saját életét – teljesen (vagy időlegesen) lemond a saját, eredeti országáról, addig a papok számára – noha a fenti okok, különösen a II. világháború után nem kizárhatóak – elsődleges célja a küldetés, mely a már emigrált személyekhez szól. Tehát összegezve ez a fajta emigráció elsősorban követő jellegű, éppen ezért figyelhető meg az a jelenség – melyre későbbiekben bővebben kitérünk –, hogy egy-egy lelkipásztor szolgálata ideje alatt számos országban megfordult, ahova éppen a pasztorációs szükség szólította.

¹⁵ Vö.: Dudás 2018. 141.

III. A magyar nyelvű emigráció és a hozzá kapcsolódó pasztoráció szakaszai és országok szerinti felosztása

Arra vonatkozóan, hogy valójában hány magyar hagyta el az anyaországot a viharosnak nevezett 20. században, nincsen egyértelmű és biztos adatunk. Híres költőnk József Attila Hazánk című versében így fogalmazott: „Sok urunk nem volt rest, se kába, / birtokát óvni ellenünk / s kitántorgott Amerikába / másfél millió emberünk.” Ady Endre egy publicisztikájában arról értekezett, hogy egész falvak kerekedtek fel, s mentek az idegenbe.¹⁶ A dél-amerikai magyar emigrációval kapcsolatosan megjegyzendő, hogy az emigránsok elsődleges célja nem ezen országok voltak, de 1924-ben az Egyesült Államok kongresszusa elfogadta a Johnson-Reed Act néven elhíresült, a kvótarendszert bevezető bevándorlási törvényt. A törvény kvótákat állapított meg, azaz az egyes országok számára évente meghatározott számú vízumot biztosított. Ez alapján az USA-ba (illetve kisebb mértékben) Kanadába a bevándorlás nagyon megnehezedett, így sokan választották – szükségből – Dél-Amerikát. Viszont azt, hogy közülük mennyien voltak magyar nemzetiségűek, felderíthetetlen. Ahogyan Tóth Pál Péter megállapította: „Leszögezhetjük – bármelyik úton is próbálunk kísérletet tenni a világban élő magyarok számának megállapítására, tudományosan elfogadható és igazolható eredményt nem kapunk.”¹⁷ Különösen megnehezíti a létszámadatok pontosítását, hogy a két világháború között elsődlegesen nem a trianoni Magyarországról, hanem inkább az utódállamok területéről érkeztek személyek, akiket a fogadó országok az akkori állampolgárságuk szerint soroltak be. Egy 2015-ben kelt tanulmány véleménye szerint a világban szerteszét nagyjából annyi magyar származású személy él, mint az utódállamok területén.¹⁸ Ez alapján Dél-Amerikában – jelenleg – nagyjából a 100 és 120 ezer főre tehető a magyar származású személyek száma.

A Névtár adatai alapján viszont az is megállapítható, hogy e népességet az utódállamokból nem követték lelkipásztorok, nem volt felderíthető olyan személy, aki nem a trianoni Magyarország területéről érkezett, s vett részt a magyarok pasztorációjában. Ennek elsődleges oka az is lehetett, hogy a fentebb említett Johnson-Reed-törvény a lelkipásztorok érkezésére nem vonatkozott, ők a vízumot Észak-Amerikába sorok kívül – meghívólevél alapján, melyet a

¹⁶ Vö.: Ady Endre: Író az új könyvről, Budapesti Napló, 1906. január 28.

¹⁷ Tóth Pál Péter: Magyarok a nagyvilágban. Kisebbségkutatás, 2001. 10 (4). 40–46.

¹⁸ Vö.: Monostori Judit – Őri Péter – Spéder Zsolt (szerk.): Demográfiai portré 2015. Jelentés a magyar népesség helyzetéről. Központi Statisztikai Hivatal Népeségtudományi Kutatóintézet: Budapest, 2015. 227–240, in: <https://demografia.hu/kiadvanyokonline/index.php/demografiaiportre/issue/view/532> (A letöltés dátuma: 2024. december 14.)

fogadó püspök állított ki – megkaphatták. Éppen ezért Dél-Amerika számukra sem volt elsődleges cél.

III.1. A dél-amerikai emigráció szakaszai

A dél-amerikai emigráció, s a hozzá kötődő papi szolgálat korszakolására nem igazán van jól használható felosztás. Összevetve a hasonló észak-amerikai papsággal – véleményem szerint (mely részben eltér egyes források, az általános emigrációra vonatkozó beosztásaitól) – a papi migráció szempontjából négy szakaszra osztható fel:¹⁹

1. Az „öreg-amerikások” időszaka (19. század második fele – kb. 1930 körül: Az első szörványosan érkező magyarok a 19. század közepe táján érkeztek Dél-Amerikába, elsősorban Brazíliába, majd más országokba is. Ők nagyrészt beolvadtak a többségi társadalomba, esetlegesen neveik utalhatnak magyar származásukra. Ebben az időszakban magyar nyelvű pasztorációról nem beszélhetünk, magyar pap nincs, vagy csak átmenetileg, mintegy látogatóként van jelen. Az első kifejezetten a magyarok szolgálatára kijelölt lelkipásztor Argentínába Wordarka Péter SVD 1933-ban, Brazíliába Szelec Arnold OSB 1931-ben.
2. Az „üldözöttek” időszaka (1930-1940-es évek): a magyarországi politikai helyzet miatt számos olyan személy telepedett le Dél-Amerikában, akik itthon üldözöttek minősültek. Ezek között bal oldali felfogású, illetve zsidó nemzetiségűek voltak, bár utóbbiakat kevésbé szívesen fogadták. Ők sok esetben ellenségesen, elutasítóan álltak a magyarországi „rendet” számukra megtestesítő lelkipásztorokkal szemben. Ettől függetlenül számos közösség alakult meg ebben az időszakban, például ekkor „rakták le” a Sao Paulo-i bencés közösség alapjait, amely a mai napig működik.
3. Az „üldözők” időszaka (1945-1950-es évek): A világháború elvesztése után a korábbi rendszerben érintett, s feltételezhetően eljárás alá vonandó személyek közül sokan telepedtek le Dél-Amerikában. Ők értelemszerűen nagyon nehezen, vagy egyáltalán nem találták meg a hangot, az akkor már hosszabb ideje ott élő személyekkel, folyamatos összetűzések voltak. Lelkipásztori oldalról viszont elég komolyan igényelték a papi szolgálatot, ezért ez az az időszak, amikor a legtöbb magyar lelkipásztor érkezik, mind Magyarországról, mind pedig a korábban missziós területként ellátott, de kommunistává váló Kínából, valamint Kubából.

¹⁹ Fontos megjegyezni, hogy a korszakhatárok között átfedések vannak, tehát pontosan nem zárható le egy korszak egy adott időponttal, de a főbb jellemzők az adott korszakra leginkább adóttak.

4. Az '56-os menekültek" időszaka: Az utolsó nagyobb kontingens, akik a kontinensre érkeztek, az 1956-os események után az országot elhagyó személyek. Ők jelentős részben családgyesítési célból érkeztek, már ott élő rokonaik segítségét vették igénybe. Lelkipásztori szempontból ez egy jól kiépített időszak, a kikerkező papok a már működő struktúrába be tudtak tagozódni.

Szórványosan a későbbi időszakokban is érkeztek ki mind civil, mind pedig egyházi személyek, de lényegesen kisebb számban, gyakorlatilag elhanyagolható mértékben.

III.2. Jelentősebb magyar közösségek bemutatása

Dél- és Közép-Amerika 14 országa közül 13-ban szolgáltak a 20. században magyar katolikus lelkipásztorok²⁰ Terjedelmi okok miatt valamennyi ország, valamennyi közösség vizsgálata sajnos nem lehetséges, ezért csak a három legfontosabb országra Argentínára, Brazíliára, valamint Venezuelára térhetünk ki. Ebben a fejezetben erősen támaszkodunk a néhány éve elhunyt Miklósházy Attila SJ, a külföldön élő magyarok korábbi püspökének közléseire, melyet halála előtt megosztott velünk, s melyért hálával tartozunk.²¹

III.2.1. Argentína

III.2.1.1. Általános emigrációtörténeti megfontolások

Az első magyarok az 1800-as évek végén érkeztek az országba, 1919-ig az Osztrák-Magyar Monarchiából éves arányban 4000-6000 fő vándorolt be, de e csoport nemzetiségi összetételéről nem maradt fenn adat.²² Az általánosan elfogadott álláspont szerint, melyet a Magyarok Világszövetsége tett közzé, az országban letelepedett magyar nemzetiségűek száma

²⁰ Kizárólag Suriname államban nem volt magyar lelkipásztor.

²¹ A témával bővebben foglalkozik: Miklósházy Attila SJ (szerk.), Ligeti Angelus OFM (s.a.r), Kiss G. Barnabás (s.a.r.): A tengerentúli emigráns magyar katolikus egyházi közösségek története Észak- és Dél-Amerikában, valamint Ausztráliában, Szent István Társulat, 2008.

²² Az argentin hatóságok bevándorlási nyilvántartásai 1857-től rögzítették az adatokat, de csak 1944-től teljes az országos statisztika. Hiányosságai, hogy évtizedekig csak a másod és harmadosztályon utazó tengerentúlról érkezőket számolták. A folyami (Montevideóból érkezők) vagy légi úton érkezőket 1919-ig nem vették figyelembe. Az Osztrák Magyar Monarchiából érkezőket együtt számolták, illetve a magyar etnikumú Jugoszláv területekről bevándorlók sincsenek magyarokként feltüntetve. Kis számban voltak olyan illegális bevándorlók, melyek nem a tengerentúlról, hanem a szomszédos országokból zöld határon keresztül érkeztek, főleg Chiléből. A kérdéssel bővebben foglalkozik: Gröber Lisa: Magyar identitásteremtés Dél-Amerikában Az argentinai magyarság, diplomadolgozat, Budapesti Corvinus Egyetem, Társadalomtudományi Kar, Nemzetközi Tudományok Intézet, in: http://publikaciok.lib.uni-corvinus.hu/publikus/szd/Grober_Lisa.pdf (A letöltés dátuma: 2024. december 20.)

mintegy 40 ezer főre tehető.²³ Összehasonlítva, az USA-ban található Passaic, NJ településen 1880-1920 között nagyjából 30 ezer fő fordult meg.²⁴

A Puskás Julianna által megfogalmazott „vándormadár” státusz – miszerint egy-egy személy a „szezonra” jön át, dolgozik, majd hazamegy, itt is megfigyelhető, ezt a szakirodalom golodrinának²⁵ nevezi. Ez a szám nagyjából 1916-ig 20 ezer főt jelentett, zömmel férfiakat, akik család nélkül érkeztek, s távoztak az anyaországba.²⁶

1919-ig a bevándorlók osztrák, illetve osztrák-magyar státusszal kerültek a nyilvántartásba. Ez alól kivétel az 1907-1909 közötti időszak, amikor ma már be nem azonosítható okból a nemzetiséget is nyilvántartásba vették. Ez alapján 1907-ben 1220 fő, 1908-ban 934 fő, 1909-ben pedig 649 fő vallotta magát magyar nemzetiségűnek.²⁷ Ha ezt összesítjük az Osztrák-Magyar Monarchia teljes kivándorlási létszámával megállapítható Kovács Nóra szerint,²⁸ hogy a történelmi Magyarországról kivándorlók nagyjából az összes személy 28%-át, míg a magyar nemzetiségűek kb. 10%-át tették ki. Ezt támasztja alá Kurucz László²⁹ is, aki ezt az arányt szintén 10%-ra, míg Puskás Julianna (igaz az észak-amerikai bevándorlásra vonatkoztatva, de az arányok itt is hasonlóak lehetnek) mintegy 12-14%-ra teszi.³⁰

1920 után már a nyilvántartásokban szerepel Magyarország, illetve a magyarokkal kapcsolatos adatok, igaz elég hiányosan, valamint 1928 és 1940 között ismét nincs adatunk. Erre az időszakra Kurucz László közöl adatokat, bár ezek – egyéb források hiányában – nem teljesen igazolhatóak. Fontos megjegyezni viszont, hogy a magyar útlevéllel érkezők száma minden bizonnyal alulmúlja a trianoni döntés után az utódállamokba került, s ez által az utódállam útlevelével érkezők számát. Abban, hogy ezek közül hányan voltak magyarok, a kutatók között komoly vita van³¹, a visszafogottabb vélemények szerint nagyjából 20-30 ezer fő érkezhettek, de ezek jelentős része – miután az itteni életkörülményeik nem voltak megfelelőek – más országba, elsősorban az USA-ba telepedett át. A vizsgálatot tovább nehezíti, hogy a 30-as

²³ Ez természetesen nem egyenlő a történelmi Magyarország területéről érkező személyekkel, a MVSZ becslése a kifejezetten magyarul beszélő személyeket tartalmazza. Vö.: Csap Lajos, Csapó Endre, Kardos Béla, et. al: A világ magyarsága. Latin Amerika, Dél-Afrika, Ausztrália, Magyarok Világszövetsége, Budapest, 1998.

²⁴ A becslés a Passaic, NJ-i Szent István Király Magyar Plébánia anyakönyvei alapján készült.

²⁵ Eredeti jelentése: fecske

²⁶ Vö.: Kovács Nóra: Szállítható örökség, MTA Kisebbségkutató Intézet – Gondolat, Budapest, 2009. 40.

²⁷ Vö.: Kovács, im. 38.

²⁸ Vö.: Kovács, im. 39.

²⁹ Kurucz László: Magyarok Argentínában, Buenos Aires, 1999. 145.

³⁰ Puskás Julianna: Kivándorló magyarok az Egyesült Államokban, 1880-1940., Budapest, Akadémiai Könyvkiadó, 1982. 162.

³¹ Vö.: Kovács, im. 42-43.

évekről nem maradtak fenn megfelelő nyilvántartások. Ebben az időszakban jelentős a zsidó bevándorlás, az Európában egyre inkább megfigyelhető zsidóellenesség hatásai miatt.

Nagyon komoly számú magyar érkezett a második világháború után az országba, melynek csúcspontja 1948 volt, amikor több, mint 2000 fő kért letelepedési engedélyt. Ha ehhez hozzávesszük Csehszlovákia, Jugoszlávia és Románia adatait, akkor nagyságrendben kb. 8-10 ezer magyar érkezését valószínűsíthetjük. A második nagy hullám pedig az 1956-os forradalom után mutatható ki, amely 1957-ben mintegy 1500 fővel csúcsosodott ki. A kivándorló magyarokat a szakirodalom három csoportba osztja, az 1945 előtt érkezettek a „régí magyarok”, a 1945-1949 közöttiek az „új magyarok” és az 1956 utániak a „legújabb magyarok” kifejezést kapták.³²

Összegezve: nincs arról pontos adat, hogy hány magyar nemzetiségű személy vándorolt ki Argentínába, s arról is csak sejtéseink lehetnek, hogy jelenleg hányan vallják magukat jelenleg magyarnak, de a legtöbb becslés szerint ez úgy nagyjából a 30-40 ezer fő között lehetséges.³³

III.2.1.2 Az argentinai magyar katolikus misszió és a szolgálatot teljesítő papok

Az argentin magyar katolikus misszió nagy lemaradással követte a kivándorlókat. Míg Észak-Amerikában már az 1880-as évek végén van állandó magyar pap,³⁴ addig ide nagy késéssel csak 1932-ben érkezett Erdélyből két ferences lekipásztor P. Szatmáry Román OFM és P. Virágh Venánc OFM.³⁵ 1933-ban Serédi Jusztinián kérésére a verbita provinciális P. Wodarka Péter SVD atyát küldte ki, s hivatalos szempontból ő tekinthető az első magyar lelkésznek, bár a ferences atyák gyakorlatilag halálukig Argentínában szolgáltak. Mint Dél-Amerika többi országában, itt is jól megfigyelhető, hogy a szerzetesek lényegesen többségben voltak, de két igen jelentős egyházmegyes lekipásztor is érkezett a 2. világháború után, a korábban vatikáni diplomáciában szolgáló Luttor Ferenc és a korábbi németországi magyar lelkész Kótai Zoltán. Hivatalos formába már sokkal később sikerült a magyar missziót helyezni, P. Domonkos László SVD argentinai magyar főlelkész időszaka alatt, amikor is 1971-ben két magyar plébániát sikerült szervezni, a mai avellanedai és quilmesi püspökség területén a Szent Erzsébetről, illetve a Lomas de Zamora-i püspökség területén pedig a Szent Imréről elnevezett egyházközségeket. Buenos Airesben 1972-ben sikerült megalapítani a Szent István

³² Vö.: Balázs Dénes, *Argentína, Uruguay, Panoráma Útikönyvek*, 1988. 84.

³³ Vö.: Kovács, im. 35.

³⁴ Az észak-amerikai magyar katolikus misszió kezdőidőpontjaként Böhm Károly esztergomi egyházmegyes lekipásztor Cleveland, OH-ba érkezésének 1892-es érkezését tekintjük, de már előtte is szolgáltak magyar papok az USA-ban.

³⁵ Életrajzi adataikat, valamint a többi lekipásztorét is lásd az I. számú mellékletben (továbbiakban Névtrár)

Egyházközséget, 1973-ban pedig létrejött San Isidro és San Martín területén a Szent László Egyházközség. 1972-ben jött létre az Argentínai Katolikus Magyarok Szövetsége, melynek székházát (a ma is létező) Mindszentynumot 1979-ben áldotta meg Juan Carlos Aramburú érsek.

Jelenleg nincsen állandó magyar pap az országban, de a Mindszentynum kápolnája, mely Szent István tiszteletére van felszentelve, személyi plébániaként is üzemel, valamint állandó magyar rendezvények helyszíne. Magyar pap híján az itt végzett szentmiséken a szentlecke hangzik el magyar nyelven, illetve az énekeket magyarul végzik.³⁶ Szintén fontos szervezet a 2021-ben létrejött Szent József Egyesület, melynek célja a szétszóródott magyarság felkutatása és segítése.³⁷

III.2.1.3. Az Argentínában szolgálatot teljesítő magyar papok

A Név tárá adatai szerint 1932-től, az utolsó állandó magyar pap 2023-as távozásáig 28 fő szolgált az országban:

	Borbély (Babély, Barbély) Honor OFM
	Bálint Imre diakónus
	Domonkos László SVD
	Dömötör Lajos Ede OFM
	Endrődy (Jambrekovich) László SJ, majd egyházmegyes
	Fehér Mátyás Jenő OP (kilépett)

³⁶ Vö.: Argentínai Katolikus Magyarok Szövetsége. Mindszentynum, in: <https://diaszporateszt.katolikus.hu/kozossegek/argentin-katolikus-magyarok-szovetsege-mindszentynum> (Letöltés dátuma: 2024. december 21.)

³⁷ Vö.: Szent József, egy szent „apai szívvel”, in: <https://diaszporateszt.katolikus.hu/kozossegek/san-jose-hungaros-catolicos-de-argentina-asociacion-civil-szent-jozsef-argentin-katolikus-magyar-civil-szovetseg> (Letöltés dátuma: 2024. december 21.)

	Gaál Jenő SVD
	Horváth Ferenc SVD
	Jálics Ferenc SJ
	Kótai Zoltán Ádám
	Kroneisz Flórián SVD
	Luttor Ferenc
	Mezgár Lajos
	Müllner József
	Nagy Töhötöm SJ (kilépett)
	Pesti József SJ
	Rényes Antal SJ
	Rostás Sándor SVD

	Szathmáry Imre Román OFM
	Szedák Gyula SVD
	Szunyogh Vendel Kristóf OFM
	Ternay János SVD
	Tunkel Jenő SVD
	Tyukody István Lucián OFM
	Varga János SVD (az utolsó Argentínában szolgált magyar pap)
	Virág Vernánc OFM
	Wodarka Péter SVD
	Zöldi Miklós

1. számú táblázat: Az argentínai magyar katolikus papok

III.2.2. Brazília

Brazília az egyik leginkább dokumentált állam a magyar emigráció tekintetében, köszönhetően elsődlegesen Somorjai Ádám OSB legutóbbi időkben megjelent rendtörténeti kiadványainak, melyben két az országban szolgált bencés szerzetes Hets János Aurelián OSB³⁸ és Jordán

³⁸ Hets János Aurelián OSB naplója, 1939–1945. Sajtó alá rendezte, előszóval és jegyzetekkel ellátta: Somorjai Ádám OSB. Zalaapáti, 2019.

Sándor Emil OSB³⁹ naplóját adta közre. Ez utóbbiban több ezer név, illetve százas nagyságrendben szerepelnek szervezetek, újságok, stb. nevei. Mind a kettő felbecsülhetetlen információforrás a kutatás szempontjából.

III.2.2.1 Általános emigrációtörténeti megfontolások

Brazília 1822-ben nyerte el önállóságát, s egyik legkomolyabb problémája a munkaerő hiánya volt. Miután 1888-ban megszűnt a rabszolgaság rendszere egyre nagyobb számban fogadtak bevándorlókat. A magyar bevándorlók – egyre növekvő számban – csak 1920 után érkeztek az országba, de azt, hogy pontosan hányan voltak – hasonlóan más dél-amerikai országokhoz – nem tudjuk pontosan, hiszen csak a nagyobb országokból származókat regisztrálták ország szerint, a többiek az „egyéb” kategóriába estek. A brazil bevándorlási hivatalok kifejezetten segítettek a letelepedést, kezdeti szállást, ellátást biztosítva, s az érkezőket elsődlegesen a legnagyobb munkaerőhiánnyal küzdő mezőgazdaság felé irányították.⁴⁰

Hasonlóan az Egyesült Államok bevándorlási politikájához 1934-ben Brazília is kvótákat állapított meg a bevándorlás szabályozására, de ellentétben az USA-val nem országonként, hanem bizonyos népcsoportok (ázsiaiak, afrikai feketék), illetve életkor alapján (60 éven felüliek), életállapot szerint (egyedülálló nők), illetve egészségügyi állapot szerint (rokkantak) nem kaphattak bevándorlási engedélyt. Ez 1945 után kiegészült a büntett előéletű és a náci rezsimben érintettek tilalmával, mely utóbbit, vizsgálva azt, hogy számos érintett, akár magyar érkezett az országba kevésbé vették figyelembe.

A brazil állam nem támasztott különösebb feltételeket az érkezőkkel szemben, egyetlen szempontnak azt tekintették, hogy a gazdasági és népesedési szempontok szerint megfelelő szakmával rendelkezzenek.⁴¹ 1945 és 1947 között mintegy 22,5 ezer fő érkezett az országba, ezek 7,9%-a volt magyar állampolgár.⁴² Természetesen kijelenthető, hogy ez alapján a magyar nemzetiségűek száma nem állapítható meg egyértelműen, hiszen az elszakított területekről származó magyarokat a kiinduló ország alapján jegyezték be, nemzetiséget nem tartottak nyilván.

³⁹ Jordán Sándor Emil OSB: Brazíliai napló 1942–1972. Sajtó alá rendezte, előszóval és jegyzetekkel ellátta: Somorjai Ádám OSB. Zalaapáti, 2024.

⁴⁰ Vö.: Herberger Gyula: Brazília és az odairányuló kivándorlási mozgalom. Telepítési törvények., Déva, szerzői kiadás, 1923.

⁴¹ Vö: Pongrácz Attila: A Sao Paulo-i magyarság 1945-1990, doktori értekezés, Szegedi Tudományegyetem Történettudományi Doktori Iskola, Szeged, 2008.

⁴² Az adatokat közli: Kovács Antónia: Bevándorlási politika – bevándorolt kisebbségek Brazíliában, Régió, 1993/4, 137-162.

Megvizsgálva a Brazíliába történő magyar kivándorlást, az alábbi adatokkal rendelkezünk⁴³:

Időszak	Bevándorlók száma, kiindulási hely
1880-1890	~ 2000 fő (elsődlegesen Veszprém vármegye)
1900 körül	~ 12.000 fő
1920-1944 között	pontos adatok nincsenek, három nagyobb hullámban érkeztek magyarok 1920-1927 között elsődlegesen az elcsatolt területekről, 1928-1934 és 1935-1941 között a trianoni Magyarországról
1945-1947	~ 5-10 ezer fő
1956 után	néhány ezer fő

2. számú táblázat: Brazíliai magyar bevándorlás szakaszai

A kivándorlók összetételét tekintve megállapítható, hogy míg 1944 előtt elsődlegesen a szegényparaszti rétegből érkeztek többségben, akik rövid időn belül a mezőgazdaságban el tudtak helyezkedni, 1945 után a középosztály, a tanultabb réteg érkezett, s ők komoly nehézségekkel néztek szembe, hiszen a nyelvtudás hiánya az eredeti szakmájukban való elhelyezkedést komolyan hátráltatta.

III.2.2.2. A brazíliai magyar katolikus misszió

A brazíliai magyarok, hasonlóan a többi dél-amerikai országhoz bár létrehozták – elsődlegesen vallási alapon – saját közösségeiket, de lekipásztor hiányában nagyon nehezen tudtak tevékenykedni. Az első magyar katolikus pap, aki egyéb rendi elfoglaltságai mellett foglalkozni kezdett az emigránsokkal Czezárovits (Csezerovics) Balázs SDB volt, akinek nevéhez kötődik Szentistvánkirályfalva nevű település létrehozása. 1931-ben érkezett az első hivatalosan a magyarság mellé delegált lekipásztor, Szelec Arnold OSB atya, mivel Serédi Jusztinián OSB esztergomi érsek kérésére a pannonthalmi bencések vállalták a brazíliai magyarok lekipásztori ellátását. Ekkor jött létre a Szent István Király Római Katolikus Magyar Egyházközség. Fő feladata a magyar falvak lelkigondozása: Árpádfalva, Mátyáskirály falva, Boldogasszony falva, Szent István Király falva. Később felépült Új Pannonthalma (a jelenleg is létező Szent Gellért Apátság Sao Paulo-ban) is, illetve két plébánia Sao Paulóban, egy pedig Paranában. A papi tevékenység, és a magyar közösségek fejlődését komolyan megnehezítette az 1942-es év, amikor is beállt a hadiállapot Brazília és Magyarország között, s valamennyi magyar iskolát, egyesületet betiltottak, a magyar templomokat pedig komoly korlátozásokkal engedték csak működni. Ez az állapot egészen az 1950-es évekig fennállt.

⁴³ Vö: Pongrácz, im. 34-41.

A lelkipásztori tevékenységet elsődlegesen a bencés szerzetesek látták el, különösen jelentős személy volt Jordán Emil OSB atya, aki bár eredetileg három évre vállalta a missziós feladatot, de a történelem alakulása miatt több, mint hatvan évig szolgált az országban.

A lelkipásztorok tevékenysége egyértelműen túlmutatott a hagyományos papi munkán, Jordán Emil naplóját vizsgálva megállapítható, hogy egy személyben voltak munkaközvetítők, fordítók, betegsegélyezők, s a sor még hosszan folytatható. A Jordán-naplóban pontosan fel van jegyezve, hogy hány ezer magyar milyen támogatást kapott, ez akár anyagi, akár „egy rend ruha” biztosításával járt, amivel az új országban való újrakezdést segítették.

Sajnos mára kijelenthető, hogy nincs olyan lelkipásztor az országban, aki beszélne magyarul, a Szent Gellért Apátság, noha jogilag továbbra is a Pannonhalmi Főapátság alá tartozik teljesen brazil, lényegében csak formális kapcsolatban van a magyar anyakolostorral.

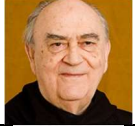
III.2.3.3. A Brazíliában szolgálatot teljesítő magyar papok

A vizsgált időszakban Brazília területén 54 katolikus lelkipásztor szolgált. Az utolsó magyarul beszélő atya Linka Ernő Ödön OSB 2017-ben hunyt el⁴⁴. Magyar, illetve magyar származású lelkipásztorok voltak 1932 és 2017 között az alábbi személyek:

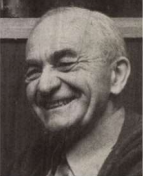
	Apró, Jorge Alberto
	Auer László SDB
	Bali Béla SBD
	Benkő (Geyer) Antal SJ
	Borsy György Engelbert OFM

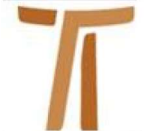
⁴⁴ Jelenleg (2025-ben) még él Molnár László, székesfehérvári egyházmegyes atya, de egészségügyi állapota miatt évek óta nem vesz részt a magyar pasztorációban, illetve van két olyan lelkipásztor aki magyar származású, de magyarul nem beszél.

	Czezárovits (Csezerovics) Balázs SDB (az első magyar lekipásztor)
	Domitrovics József SDB, püspök
	Endrédy Ferenc Csanád OSB
	Eördögh István dr. (kilépett)
	Fegyverneki György
	Furák István Tibor OSM
	Gácsér József Imre OSB
	Gáti Lajos OSM
	Gulyás Ferenc SVD
	Guornieri, Placido Ferdando Farkas OSB
	Hauser Ferenc SJ

	Hets János Aurelián OSB
	Hoffer Lipót József OSB (kilépett)
	Horváth István Anzelm OSB
	Iróffy Gábor Zsolt OSB
	Jordán Sándor Emil OSB
	Kárpáti László SVD
	Kelemen Ferenc Krizosztom OSB, pannonhalmi főapát
	Kerényi Olaf Lajos OSB
	Kléner László
	Kovács Imre Rafael OSB (kilépett)
	Kögl Szeverin OSB
	Kövecses Géza SJ

	Kubovics Tibor Egid [Egyed] OSB
	Linka Ernő Ödön OSB, a Szent Gellért apátság apátja, az utolsó magyar lelkipásztor
	Linka Ervin Sándor OSB
	Magyar József
	Magyar Gyula Szervác OSB, szerzetestestvér
	Markos Rezső János OSB
	Megyer Jenő
	Mezgár Lajos
	Molnár László
	Orbán Mihály SJ
	Palkó János SVD
	Papp László

	Rezek Sándor Román OSB
	Rokonai (Karazaroo, Pesztalics) József
	Ruff János SJ
	Sabo (Szabó) Esteban
	Sarlós (Schwáb) Károly Engelbert OSB
	Schwáb András SJ
	Simon József Bálint OSB
	Szelec Ferenc Arnold OSB
	Ther Pál Péter OSB
	Tóth Antal Veremund OSB

	Urdombi Jenő Ányos OSB
	Vígh József
	Wild Endre OFMConv
	Zágon Bertalan György OSB (kilépett)

3. számú táblázat: Az brazíliai magyar katolikus papok

III.2.3. Venezuela

A venezuelai magyarság történetét tekintve az egyik legfiatalabbnak tekinthető a vizsgált országok emigráns csoportjai között, gyakorlatilag alig 70 évről beszélhetünk. Mégis – különösen Mindszenty József 1975-ös látogatása miatt – egyháztörténeti szempontból kifejezetten lényeges. Második fontos ok, ami miatt külön foglalkozom a venezuelai katolikus misszióval az, hogy e közösség levéltári anyaga – szerencsés módon – birtokomba került, s ennek a nagyjából két doboznyi anyagnak a feldolgozása folyamatban van.

III.2.2.1 Általános emigrációtörténeti megfontolások

A Venezuelába emigráló magyarok első csoportja 1945 után érkezett az országba, s őket egészítette ki az 1956 utáni menekültek közössége. Vonzó tényezőnek volt tekinthető az, hogy az ország, mintegy bezzegország szerepelt Dél-Amerika nemzetei között, s – szemben sok másik közösséggel – itt egészen jól egyetértésben tudott ez a két csoport együtt dolgozni.⁴⁵

A kiérkező magyarok száma nagyjából a 3-4 ezer főt érhetette el, s főleg a fővárosban Caracasban, kisebb létszámban Valenciában telepedtek le. Ezen személyek vallási hovatartozását 1950 körül egy református presbiter mérte fel, ő nagyjából 3000 főtől szerzett

⁴⁵ Jelen fejezetben felhasználjuk és hálásan köszönjük Judith Krisoffy-Jeszenszky asszony, Magyarország tiszteletbeli venezuelai konzuljának, a Magyar Ház kultúrfelelősének közléseit.

információt, s ezek 60 %-a katolikusnak, 35%-a protestánsnak vallotta magát.⁴⁶ A kiérkező magyarok – akik többsége közép, vagy a felsőosztályt képviselte – az első időszakban rettenetes körülmények közé került, gyakorlatilag nyomorogtak. Ezt a helyzetet tovább nehezítette az is, hogy míg Argentínában, vagy Braziliában 1945 előtt is volt már egy jelentősebb magyar közösség, tehát az oda kivándorlók bizonyos szintű segítséghez juthattak, addig Venezuelában ez nem létezett, így tényleg a nulláról kellett minden alapvető kérdést megoldaniuk.

Mint valamennyi olyan országban, ahol magyar csoport volt, két jelentős szerveződés rövidesen létrejött, az első az un. vasárnapi iskola, a másik pedig a cserkészlet. Szintén fontos a sajtó, amely Caribi újság néven 1955-től 2003-ig működött.

2. kép: A caracasi Magyar Ház mennyezete

A venezuelai magyar közösség egy aránylag kicsi, de – szemben számos más ország emigráns közösségeivel – összetartó csoportnak volt tekinthető. Ezt a, mondhatjuk úgy idilli állapotot rontotta el a 2000-es évek politikai válsága, amelynek köszönhetően nagy számú venezuelai magyar, illetve magyar származású személy hagyta el az országot, s telepedett le az anyaországban, ezzel a kolónia létszámát jelentősen csökkentve. Megszűnt a magyar óvoda és a cserkészcsapat, már magyar nyelvű miséket sem tartanak. Elmaradnak az egykor oly népszerű bálók, hiszen ma már életveszélyes kimozdulni éjszaka. Egyes vélemények szerint „a magyarok egykor a jobb élet reményében érkeztek Venezuelába, ami már ennek az ellenkezőjét tárja

⁴⁶ Kunckel Dietrichné Fényes Ildikó: A venezuelai magyar kolónia rövid története, in: <https://web.archive.org/web/20080410135313/http://www.lamoszsz.hu/ildiko1.htm> (A letöltés dátuma: 2025. január 13.)

eléljük.”⁴⁷ Ez alapján, valamint a politikai események alapján kijelenthető, hogy az egyik legbizonytalanabb jövőjű magyar emigrációs közösségnek a venezuelai csoport tekinthető. A nagy számú visszavándorlás pont azt az utánpótlás réteget szólítja el az országból, amely a '45-ös és '56-os réteg kihalása után a kolónia fennmaradásának az alapja lehetne.

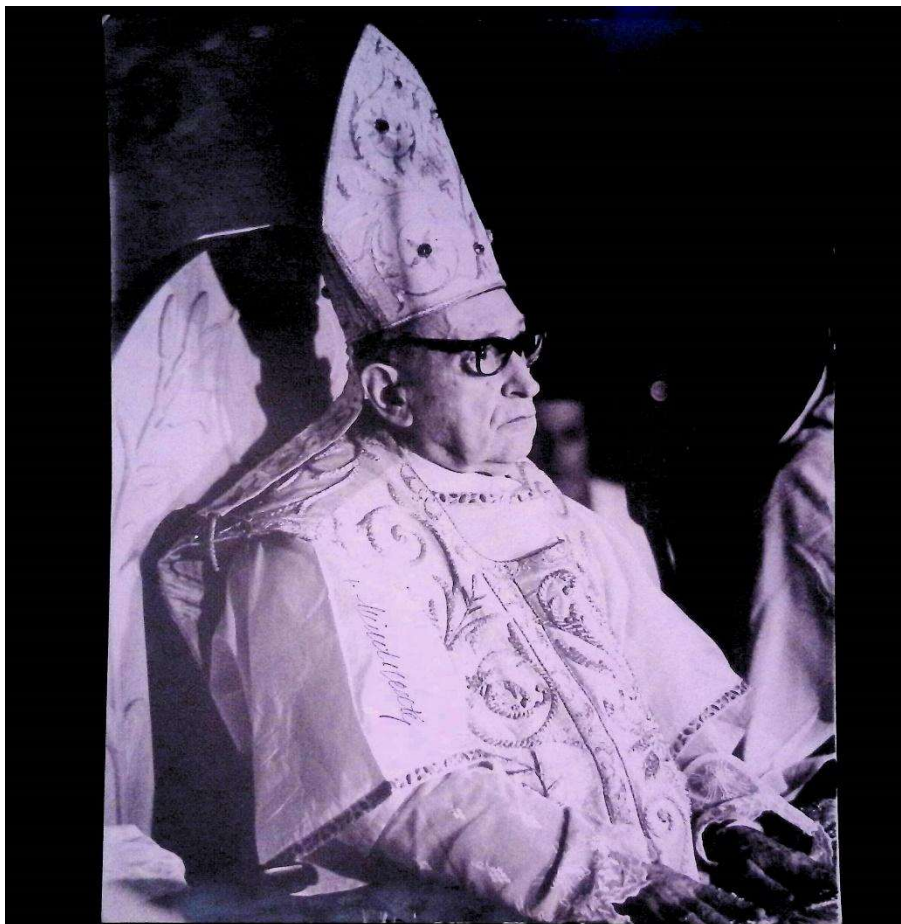
III.2.3.2. A venezuelai magyar katolikus misszió

Vallási szempontból először a protestánsok kezdtek szervezkedni, már 1950-ben tartottak magyar nyelvű istentiszteleteket – igaz ekkor még lelkész nélkül. Az alkalmaik – ebből a szempontból lényegesen megelőzve a kort, ökumenikus jellegűek voltak, a hittanóráik a katolikusok előtt is nyitva álltak. Az első katolikus lekipásztor Pribusz György 1951-ben érkezett az országba. Ekkor a szentmiséket Caracasban a ferences nővérek templomában tartották meg. Szintén kifejezetten lényeges személy volt Nyisztor Zoltán atya, aki 1955 és 1959 között volt vezetője a katolikus missziónak. Dömötör Ede OFM 1961 és 1976 között szolgálta a magyar közösséget, időszaka alatt jött létre a Szent Istvánról elnevezett magyar plébánia, amely 1975 után felvette a Mindszenty József nevet.⁴⁸ Az egyházi életet segítette elő az Egyházi Hirmondó folyóirat, amely havonta tájékoztatta a közösséget az eseményekről, valamint kulturális, illetve politikai ismertetéseket is közzétett.

Különlegessége, s a többi dél-amerikai országtól feltűnően különbözik abban Venezuela, hogy ez az egyetlen kolónia, melynek lekipásztori ellátásában majdnem ugyanolyan arányban (szolgálati időt tekintve pedig jelentős többségben) voltak a világi lekipásztorok, mint a szerzetesek. Ez egy olyan sajátosság, amely további – elsősorban levéltári kutatást – igényelhet a jövőben.

⁴⁷ Magyar sorsok Venezuelában – Hungarikumokkal a világ körül 5/1, in.: <https://mandiner.hu/kulfold/2022/01/venezuela-magyarjai-hungarikumokkal-a-vilag-korul-5-1> (A letöltés dátuma: 2025. január 13.)

⁴⁸ Bár meg kell jegyeznünk, hogy e cselekedetük némileg ellentétes az egyházjoggal, hiszen templomot, valamint ez által egyházközséget csak olyan személyekről lehet elnevezni, akiket az egyház már szentté, vagy boldoggá avatott, de ez a fajta törekvés nem egyedülálló az emigráció magyarjai között.

3. kép: Mindszenty József a bogotai székesegyházban

A kolónia egyik legnagyobb eseménye volt 1975-ben a – tévesen – Mindszenty József utolsó missziós útjának nevezett lelkipásztori út. Ezt azért nevezzük tévesnek, bár a közvéleményben így terjedt el, mivel valójában a venezuelai napok után még egy országot (Kolumbiát) felkeresett az ekkor már nagybeteg főpap, s utolsó lelkipásztori tevékenységeit ott végezte. A „jobb sajtója” az út venezuelai részének feltételezhetően annak köszönhető, hogy Mindszenty un. lelki végrendelete Caracasban született, s ez terjedt el az egész világon.

Dömötör Ede OFM halála után rövid ideig Simon József szolgált a magyarokat, majd 1976-tól 2006-os haláláig Groza József atya volt a magyar lelkész. Munkáját kifejezetten megnehezítette, hogy állandó papi lakással, illetve templommal nem rendelkezett, bérelt szobában élt, amíg be nem vonult a papi időotthonban. Nevéhez kötődik, hogy az anyakönyvi adatokat rendezte, s azokat összegyűjtötte.

K E R E S Z T E L É S E K

CARLOS

A keresztelt neve: ALEJANDRO ANTONIO Kulczar Flores

Születési helye: Caracas, Dtro. Federal

" dátuma: 1987 szeptember 18.-án

Apja neve: Kulczar Gyula Géza

Anyja " : Barbara Flores Ulpi

Keresztelés helye: Parroquia "Inmaculada Concepción" de El Recreo
plébánia templomban

" dátuma: 1988 szeptember 17.-én

Keresztszülők neve: Gustavo Nuñez
María Victoria de Peña

A keresztelést végezte: Gróza József, r.k. lelkész

Szülők lakhelye:

Megjegyzések:

4. kép: Keresztelési adatlap 1987-ből

Gróza József halála után az állandó magyar papi jelenlét megszűnt, a magyar közösség továbbra is megtartja a liturgiáit, de annak nyelve csak részben magyar, az olvasmányokat, illetve az énekeket végzik az anyanyelvükön, a többi pedig spanyolul hangzik el.

III.2.3.3. A Venezuelában szolgálatot teljesítő magyar papok

	Borbély (Babély, Barbély) Honor OFM
---	-------------------------------------

	Balogh Sándor
	Dömötör Lajos Ede OFM
	Gombosi Antal
	Gróza József
	Hámosi Zoltán
	Marka Mihály SDB
	Nyisztor Zoltán
	Pribusz György
	Simon József

4. számú táblázat: Az venezuelai magyar katolikus papok

III.2.4. Magyar lelkipásztori jelenlét egyéb országokban

Dél-Amerika 12 önálló állama, illetve egy függő területe közül mindössze egy olyan van, ahol soha nem volt magyar – állandó, vagy ideiglenes – papi jelenlét, ez Suriname. Az ország kis mérete, s állandó politikai bizonytalansága nem tette vonzóvá sem az emigránsoknak, sem pedig az őket követő lelkipásztoroknak az országban való letelepedést.

A kontinentális Közép-Amerika nyolc országából Hondurasban egy, Mexikóban öt, Nicaraguában három, Salvadorban pedig egy atya fordult meg. A Karib-tenger országai közül a Dominikai-köztársaságban négy, Haitiben egy, Jamaicában egy, s Kubában húsz lelkipásztor szolgált.

Fontos megjegyeznünk, hogy ez nem jelenti azt, hogy ezekben az országokban volt jelentős, tehát egy pap fenntartását biztosítani tudó közösség.⁴⁹ Viszont szembeötlő a nagy létszámú kubai magyar misszionárius közösség, amely elsősorban a szalézi rend tagjaiból állt fenn. Egyébként is, ha megvizsgáljuk a Névtár adatbázisát abból látható, hogy ezeken a helyeken szinte kizárólag szerzetesek szolgáltak, akiknek a rendjük – valamiféle megfontolás alapján – az adott területet választotta misszió céljából. A szaléziak – többek között – Kubát választották lelkipásztorkodásuk céljául, s az 1930-as évektől kezdődően folyamatos volt a magyar papi jelenlét az országban, még – az egyébként minimális pár száz fős – magyar kolóniának 1935-1940 között újságot is bocsátottak ki Magyarorság címmel.⁵⁰ E misszió 1961-ben ért véget, amikor is Fidel Castro utasítására valamennyi állampolgársággal nem rendelkező szerzetest kiutasítottak az országból. A legnevesebb magyar lelkipásztor a boldoggá avatás küszöbén álló Vándor József SDB ekkor már kubai állampolgár volt, így maradhatott, s haláláig szolgált a közösséget.

Megvizsgálva a papok beosztásait, megállapítható, hogy bár többségüknek nem volt feladata a magyarokkal való foglalkozás, mégis, amennyiben a szélesebb értelemben vett területükön (s itt európai mértékkel véve akár egy közepes méretű állam területét kell figyelembe venni) lehetőségük volt, időről-időre elláttak fontosabb lelkipásztori tevékenységeket, mint például keresztelezés, házasságkötés, vagy temetés. Ezen kívül számos országból marad fenn információ bizonyos szintű sajtótermékről (ezek általában egyfajta „bulletinek” – lelkipásztori tudósítások voltak), mint például Uruguayban 1947-48 között az Értesítés a Montevideói Katolikus Magyar Egyházközségtől, majd 1949-1959 között az Értesítőnk. Ezek példányai jelenleg lappanganak, nyomukra nem, vagy csak nagyon hiányosan lehet a nyilvánosan elérhető adatbázisokban, vagy pedig az Országos Széchenyi Könyvtár gyűjteményében akadni.⁵¹

⁴⁹ Saját felmérésünk, valamint számos a külföldi magyar lelkipásztori szolgálatban részt vevő atya véleménye alapján nagyjából egy önálló státusz fenntartásához 250-300 állandó, valamiféle hozzájárulást fizető család jelenléte szükséges. Sem Észak, sem Dél-Amerikában nincsen az egyházközségeknek állami támogatása, segélye. Az adott egyházmegye – kis túlzással – bármilyen közösséget befogad, de annak fennmaradásához anyagi támogatást nem ad. Amennyiben a közösség nem tudja önmagát ellátni, akkor megszűnik.

⁵⁰ MKL: Kuba

⁵¹ Példa erre a fent említett Értesítőnk c. kiadvány. Ennek összesen 12 számát őrzik az OSZK gyűjteményében, pedig – mivel a fennálló források szerint havilap volt – ennek sokszorosa jelent meg.

IV. Papi motivációk

Amikor papi sorsokat vizsgálunk, figyelembe kell vennünk, hogy a pap egyben ember is. Éppen ezért, mint ember, egyéni motivációi, céljai vannak. Nincs ez másként abból a szempontból sem, ha azt vizsgáljuk, egy-egy pap miért választotta magának Dél-Amerikát lelkipásztori munkájának terepéül.

A Névtaár adatai gyűjtése során számos atya személyes anyagát (personalia) tekinthettük át.⁵² Az adatok vizsgálata alapján két időszak képe rajzolódik ki számunkra a papi motivációkat tekintve. Az első, az 1920-1945 közötti időszak, a missziók időszaka, amely különösen nehéz és bizonytalan mindennapokat jelentett a lelkipásztorok számára, hiszen kialakult struktúrák nélkül kellett megvalósítaniuk a tevékenységüket. Ebben az időszakban egyetlen olyan papot sem találtunk, aki a szolgálatát elhagyta volna, s más hivatást választott. Az 1945 utáni időszak bizonyos szempontból már „kényelmesebbnek” tekinthető, hiszen a legtöbb országban már voltak kialakult szervezeti egységek (plébániák, szerzetesközösségek, stb.), melyekhez csatlakozhatott az adott lelkipásztor. Viszont ez az az időszak, amikor nagy számban érkeznek olyan atyák, akik kényszerből hagyták el Magyarországot, s ez a kényszer sok esetben hivatásukban is hátráltatta őket. Voltak közöttük, akik kiválóan tudtak alkalmazkodni az új helyzethez,⁵³ s természetesen olyanok is, akik a kihívásokra nem, vagy nem megfelelő válaszokat adtak. Az egyik legkülönösebb, szinte zavarbaejtő személyiség volt Nagy Töhötöm jezsuita szerzetes, aki miután elhagyta a rendet és a papságot többek között szabadkőműves is volt.⁵⁴

⁵² Külön köszönet illeti ezért a Szeged-Csanádi Egyházmegyei Levéltárat, valamint a Pannonhalmi Főapátság Levéltárat, akik lehetővé tették az adatok megvizsgálását.

⁵³ Példa erre Jordán Emil OSB, aki három évre vállalta a dél-amerikai szolgálatot, de a változó történelmi viszonyok miatt sok évtizedig kellett helyt állnia Brazíliában. Naplójából kiolvasható, hogy bár sok szenvedéssel járt ez számára (az elszakadás a pannonthalmi közösségtől, a családtól), de ezt át tudta transzponálni a lelkipásztori tevékenységre.

⁵⁴ Életéről lásd bővebben: Petrás Éva: Álarok mögött. Nagy Töhötöm életei, Budapest–Pécs, ÁBTL–Kronosz, 2019.

V. A dél-amerikai magyar papság összetétele

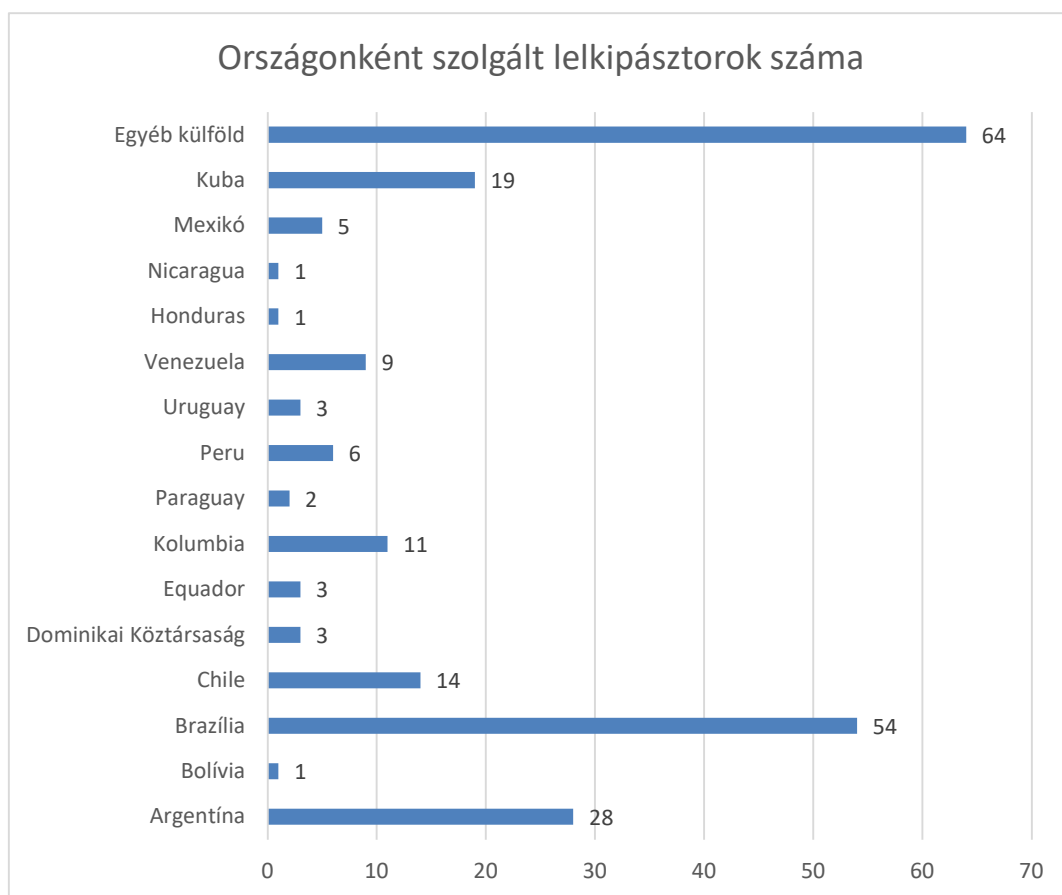
Bár minden papi sors egyedi, de a Névtár adatai alapján nagyon sok következtetést le tudunk vonni a kontinensen szolgálatot teljesített papok életéről. Mivel a Névtár adatai alapján az is látható, hogy az itt szolgáló személyek és az Észak-Amerikában szolgált lelkipásztorok között számos átfedés található, fontosnak gondoltuk, hogy a kontinens két részén szolgáló személyeket összehasonlítsuk, adataikat összevessük.⁵⁵ A kutatás 141 lelkipásztor adatait derítette fel, több-kevesebb teljességgel. Hiánytalanul a Névtárban 117 atya adatai szerepelnek, a többi személynél valamelyik adat bizonytalan, így a továbbiakban minden esetben jelölni fogjuk, hogy hány személyt vettük az adott adatképzésnél figyelembe.

V.1. A kikerkező lelkipásztorok országokénti megoszlása

Azt vizsgálva, hogy egy-egy adott lelkipásztor hol szolgált, elég komoly nehézségekbe ütközünk, mivel sok esetben nincsen meg a megfelelő dokumentáció, illetve sok a pontatlanság. Az viszont jól megfigyelhető, hogy számos atya több országban is szolgált, s sokuknál csak lelkipásztori tevékenységük egy hosszabb-rövidebb időszaka kötődik Dél-Amerikához. Míg Észak-Amerikában a két vizsgált országot tekintve nagyjából 20% körülre tehető azon személyek száma, akik mind a két országban, s megközelítőleg 30%-ra azok aránya, akik ezeken az országokon kívül is szolgáltak az emigrációban, a Dél-Amerikában vizsgált 141 lelkipásztor esetében ez az arány majdnem 70%-os. A következő táblázatban az országokénti felosztást közöljük, nem térve ki az adott egyének szolgálati helyeire, hiszen ez a Névtárból kikereshető.

⁵⁵ Az észak-amerikai lelkipásztorok adatainak forrása: Dudás Róbert Gyula: Magyar katolikus papok Észak-Amerikában: az Amerikai Egyesült Államokban és Kanadában szolgálatot ellátott római és görög katolikus magyar, magyar származású, valamint magyarul beszélő lelkipásztorok történeti névtára 1825-2019 között. Budapest – METEM – Historia Ecclesiastica Hungarica Alapítvány, 2020.

A statisztikai adatok forrása: Dudás Róbert Gyula: Az észak-amerikai magyar római és görög katolikus papok életrajzi adatainak elemzése, in: Zombori István (szerk): Ecclesiae et historiae servus infatigabilis, Tanulmányok Somorjai Ádám 70. születésnapjára, METEM, 2022.

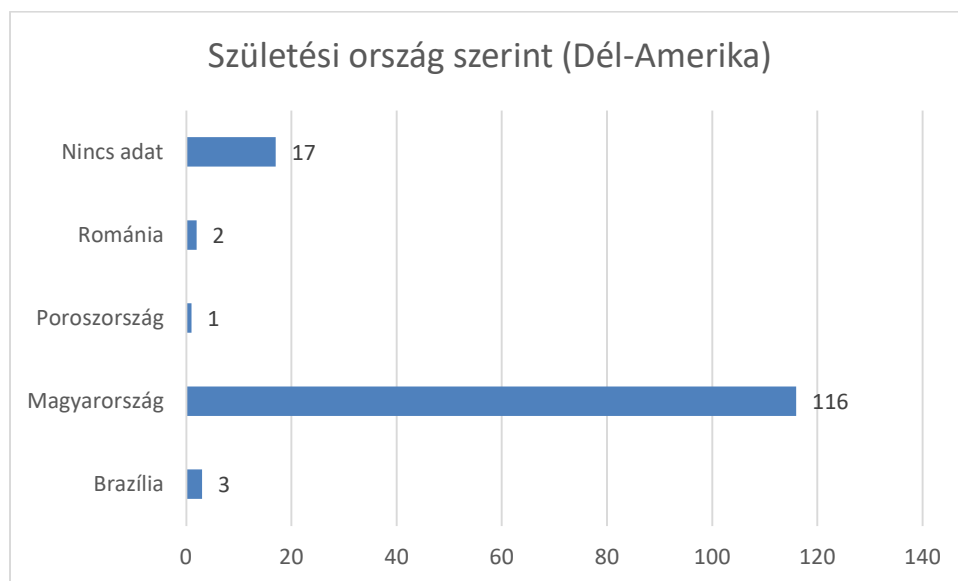

1. számú ábra: Dél-Amerikában szolgált papok országokénti felosztása

A diagrammból jól látható, hogy a legtöbb atya Braziliában (54 fő), Argentínában (28 fő), illetve a szalézi missziós országban Kubában szolgált (19 fő). 64 fő esetében találtunk olyan Magyarországon kívüli szolgálati helyet, mely nem kötődik Dél-Amerikához, ez elsősorban Olaszország, Németország, valamint Ausztria volt, de volt, aki hosszabb időt szolgált Japánban, vagy éppen az Egyesült Államokban, illetve Kanadában.

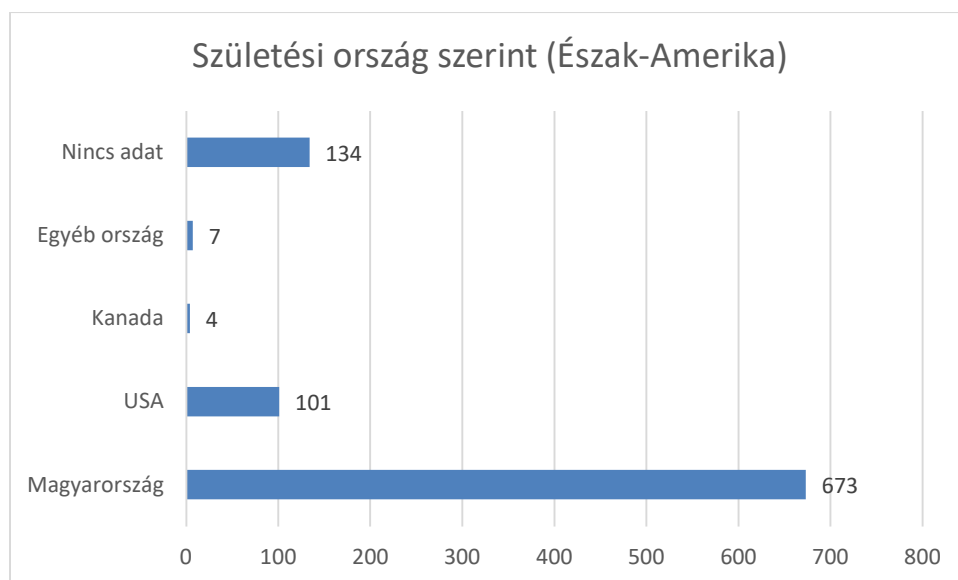
V.2. Születési hely szerint

A Névtaár adataiból 122 lelkipásztor születési helye volt megállapítható.

2. számú ábra: Dél-Amerikában szolgált papok születési hely szerinti felosztása

Megállapítható, ha összehasonlítjuk az észak-amerikai magyar származású papság adataival, hogy a helyi származású utánpótlás aránya lényegesen nagyobb, majdnem 12%-os, míg a dél-amerikai papság szempontjából lényegében elhanyagolható.⁵⁶

3. számú ábra: Észak-Amerikában szolgált papok születési hely szerinti felosztása

⁵⁶ Fontos megjegyezni, hogy a Névtaár adataiban kizárólag azon lelkipásztorok szerepelnek, akik a magyar nyelvet legalább minimális szinten használták. Tehát a Sao Paulo-i bencés apátság azon született brazil szerzetesei, akik nem beszéltek, beszélnek magyarul, valamint a magyar pasztorációban sem vettek részt, figyelmen kívül lettek hagyva.

Ez abból a szempontból jelent nehézséget, hogy az utánpótlás hiánya lényegében lehetetlenné tette a pasztoráció fennmaradását, hiszen anyaországbeli lelkipásztorra egyáltalán nem számíthatott egyetlen közösség sem.

Az első, Magyarországon született és Dél-Amerikában (egészen pontosan Nicaraguában) szolgált pap az 1876-ban született Portegh Imre SDB volt.

Három atya született Brazília területén, egy fő Poroszországban, egy fő pedig Romániában. A többi atya a történelmi Magyarország területén, mint magyar állampolgár született.

V.3. Rítus szerinti összetétel

A katolikus egyházban az egyes részegházak önálló rítusokkal rendelkeznek.⁵⁷ Magyarországon leginkább a római és a görög katolikus rítus az elterjedtebb. Viszont megvizsgálva a Névtár adatait megállapítható, hogy Dél-Amerikában (szemben az észak-amerikai papság 15,36%-os arányával) egyetlen görög katolikus lelkipásztor sem szolgált. Ennek oka, feltehetően az, hogy a dél-amerikai kivándorlás elsődlegesen a dél-magyarországi területeket érintette nagyobb mértékben, míg az észak-magyarországi a területről érkezők száma elhanyagolható volt. Ebből következik, hogy a görög rítus számottevően nem volt megfigyelhető, s ezért lelkipásztor sem érkezett.

V.4. Szenteléssel kapcsolatos adatok

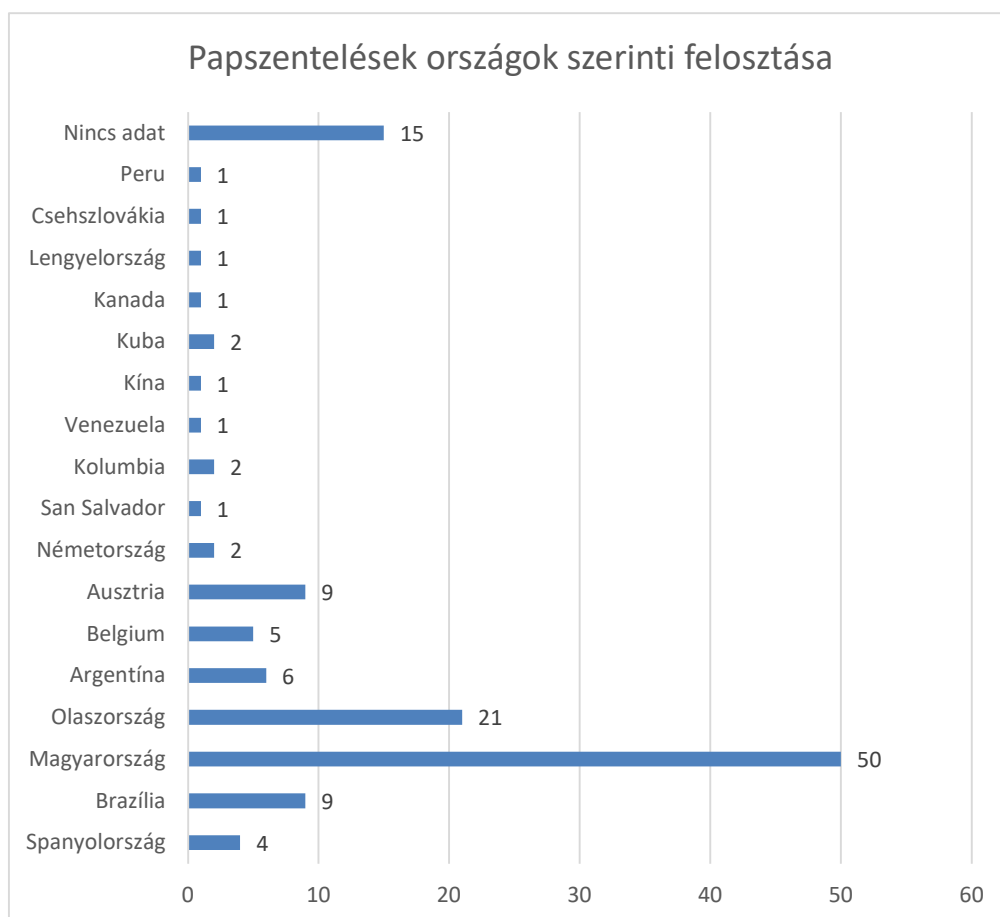
A katolikus egyházban a papi szolgálat megkezdése a papszentelés eseményével kezdődik. Ebben kap az adott személy szentségi, illetve egyházi megbízatást arra, hogy Isten népének kiszolgáltassa a szentségeket.⁵⁸

V.3.1. Szentelési ország szerinti felosztás

A szentelési ország szerinti felosztásban jól látható, hogy a papság többségét Magyarországon szentelték pappá. Mégis különösen feltűnő a sok külföldi szentelés, hiszen – mivel főleg szerzetesekről beszélünk – sok rend nem az anyaországban nevelte az utánpótlását, valamint 1945 után számos rend menekítette külföldre növendékeit, ezért ezek más országokban tettek fogadalmat, illetve szentelték őket pappá. Olyan személyekről is tudunk, akiket még, mint kispap küldött ki püspöke a magyarok szolgálatára, s ezek az új országban nyerték el a papság szentségét.

⁵⁷ Vö: MKL: Rítus

⁵⁸ Vö: MKL: Ordináció

4. számú ábra: Dél-Amerikában szolgált papok papszentelés helye szerinti felosztása

Összehasonlítva az észak-amerikai magyar papság arányaival megállapítható, hogy sokkal nagyobb Dél-Amerikában a külföldön szentelt papok aránya, míg ez Észak-Amerika esetében nagyjából 27%-ra tehető, addig Dél-Amerika tekintetében a 117 szentelési helyszínt megállapítható személy 57%-át szentelték Magyarországon kívül.

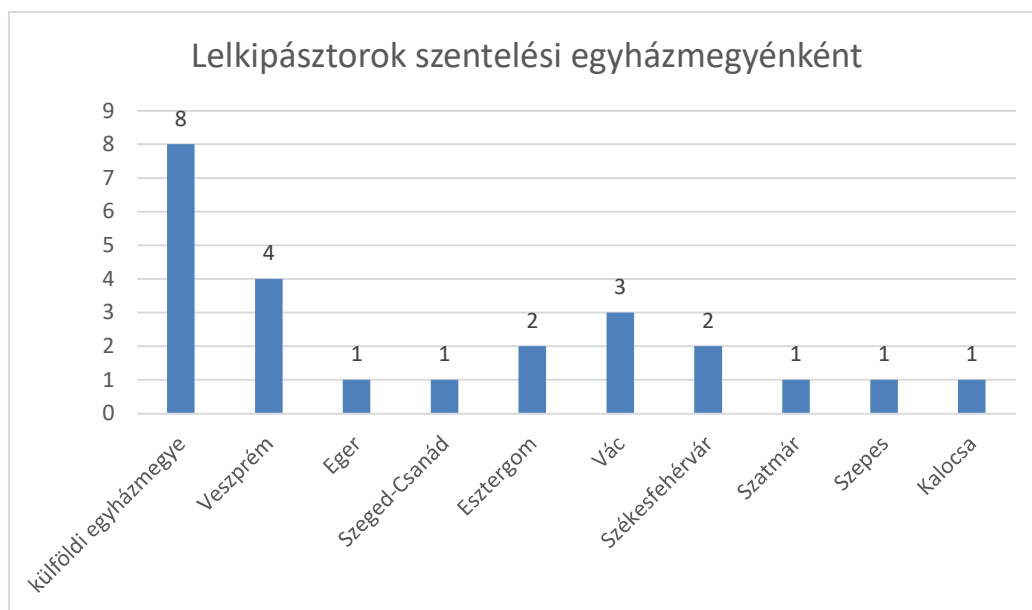
V.4.2. Szentelési egyházmegye szerint

A szentelési hely, a szentelési egyházmegye az adott lekipásztor egyik legfontosabb meghatározó tényezője. Mivel a katolikus egyházban a papok a szenteléssel inkardinálódnak az adott egyházmegyébe, így ez az aktus meghatározza azt, hogy egy-egy adott személy melyik egyházmegye vezetése felé tartozik engedelmisséggel, valamint – alapvetően – hogy melyik egyházkormányzati területen lát el szolgálatot.⁵⁹ A II. világháború végéig, valamint 1990 után egyértelműen megvalósult az az alapszabály, hogy az dél-amerikai szolgálat vállalásához az

⁵⁹ Vö.: MKL: Inkardináció

egyházmegye püspökének engedélye volt szükséges, s mint az adott egyházmegye, külföldön szolgálatot teljesítő klerikusa végzett tevékenységet. A II. világháború és 1956 után a legtöbb esetben a menekülő papok csak utólag kértek működési engedélyt, amit több esetben az Apostoli Szentszék pótolta.

A szentelési adatokból megállapítható, hogy a papok többsége szerzetes volt, tehát nem tartozott az egyházmegyék alá. Ez némileg több működési szabadságot, s könnyebb elhelyezkedést jelenthetett számukra. A Névtár adatai alapján 24 lekipásztor volt (a 141-ből) világi pap, akiknek eredeti egyházmegyéjük beazonosítható volt.⁶⁰

5. számú ábra: Dél-Amerikában szolgált világi papok szentelési egyházmegyénkénti felosztása

A diagrammból jól látható, hogy a világi lekipásztorok nagy része már elve külföldön szentelődött, s annak az egyházmegyének a címére, ahol tartózkodott. Két magyarországi egyházmegye emelkedik ki (ha kis többséggel is) a többi közül Veszprém (4 fő), illetve Vác (3 fő). Veszprém ebből a szempontból azért különleges, mivel ez az egyetlen magyarországi egyházmegye, mely az észak-amerikai magyar pasztorációban nem jelentkezik, ebből az egyházmegyéből egyetlen pap sem szolgált sem az USA-ban, sem pedig Kanadában, míg Dél-Amerikában rögtön négy fő.

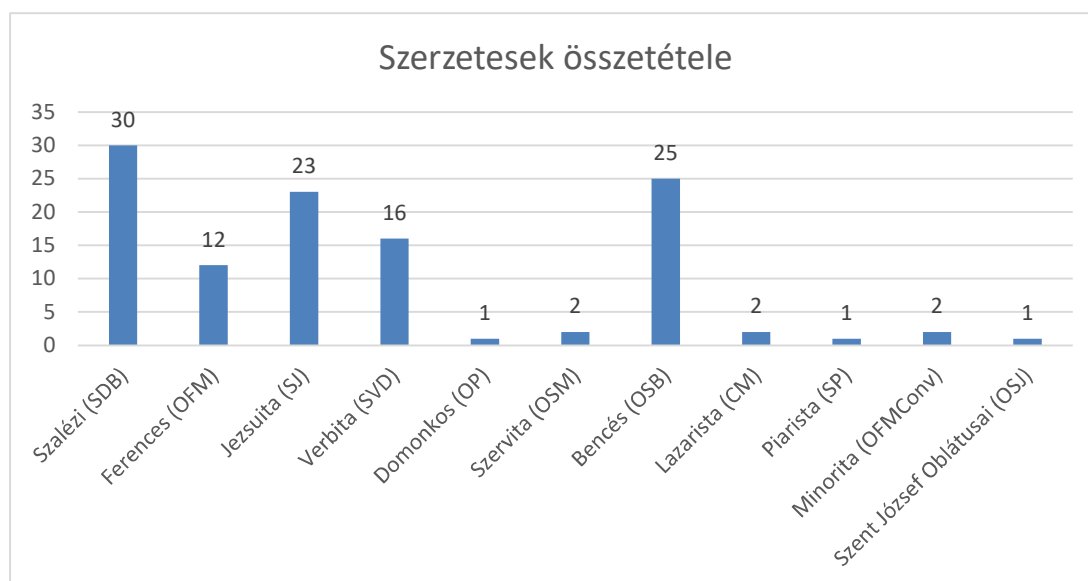
⁶⁰ A diagrammon az adott egyházmegye nevét az adott szenteléskor érvényes néven közöljük. Míg Kalocsa, valamint Esztergom neve később változott, a csanádi egyházmegyében akkor szenteltek lekipásztort, aki később külföldön szolgált, amikor már az egyházmegye neve Szeged-Csanád volt, így ennek az egyházmegyének a nevét már az új néven közöltük.

V.5. Egyházmegyes – szerzetes összetétel

A katolikus egyházban a felszentelt papok két nagy csoportja található. Az egyik csoport az egyházmegyes papok, a másik csoport pedig a szerzetespapok. A dél-amerikai magyar pasztoráció – lényegében – a szerzetesekre épített. A 141 felderíthető atyából mindössze 24 fő volt bizonyíthatóan egyházmegyes pap, 116 főről van adatunk, hogy (ha nem is szolgálati idejének teljes időtartalma alatt), de tagja volt egy-egy szerzetesközösségnek. Szerzetesközösség tagjának azon személyeket tekintettük, akik a noviciátus elvégzése után első fogadalmukat tették, s ez után kaptak küldetést missziós tevékenységre. Ha összehasonlítjuk Észak-Amerikával, megállapítható, hogy a szerzetesek aránya szignifikánsan magasabb, míg Dél-Amerikában a szerzetesek aránya 83%, addig ez a szám Észak-Amerikában 39%. Ez tekinthető arra a kérdésre magyarázatnak, hogy miért van az, hogy egy-egy lekipásztor jelentősen több helyen (van, aki nyolc-tíz országban) is szolgált, míg Észak-Amerikában ez a szám lényegesen kisebb. A szerzetesek – aránylag – könnyebben mozgathatóak, mint a világi papok, akik egy-egy adott egyházmegyéhez kötődnek, így a szükség alapján oda tudta helyezni őket az előjárójuk, ahova szükségesnek látszott.

V.5.1. Szerzetesek összetétele

Dél-Amerikában 11 olyan szerzetesrend szolgált, akiknek magyar tagjaik is voltak. Ezek közül legnagyobb létszámot a szalézi rend (SDB) képviseli 30 fővel, viszont ők a magyar nyelvű pasztorációba csak részben kapcsolódtak be, fő tevékenységi területük Kuba volt (amíg ki nem utasították őket). A legjelentősebb, elsődlegesen a magyarokkal foglalkozó közösség a bencések (OSB) voltak, akik 24 fővel szolgáltak, főleg Brazília területén. Az általuk alapított Szent Gellért Apátság a mai napig létezik, bár magyar szerzetes már nem szolgál benne. Szintén igen jelentős volt a jezsuiták (SJ) száma, akik 23 fővel, főleg a felsőoktatásban vettek részt.

6. számú ábra: Dél-Amerikában szolgált papok felosztása szerzetesrendenként

Fontos megjegyezni, hogy több szerzetesrendnek Észak-Amerikában is volt rendháza, s ezért is jól megfigyelhető a Névár adatai alapján, hogy ezen atyák számos országban, így Európában, vagy pedig Észak-Amerikában is megfordultak szolgálatuk alatt. Legkisebb arányban ez a bencésekre igaz, mivel fogadalmuk ún. stabilitással jár, ezért az ő áthelyezésük jelentett némi problémát.

V.6. Magyarországi papi szolgálat átlaga

A Névárban szereplő 141 lekipásztor közül 78 főnél lehetett megállapítani – hosszabb-rövidebb – magyarországi szolgálati időt. Az anyaországban eltöltött idő 12,23 év volt átlagosan. Legtöbb időt (51 évet) Markos Rezső János OSB szolgált Magyarországon, ő mindösszesen kettő évet volt Brazíliában 1937 és 1939 között. Számos atya egy, vagy annál kevesebb időt szolgált az anyaországban, őket gyakorlatilag a szentelésük után azonnal misszióba küldték. Ilyen személy volt Iróffy Gábor Zsolt OSB, Schwáb András SJ, Simon József Bálint OSB, Tóth Antal Veremund OSB, Vadas József OFM. Valamint Varga János SVD, aki 2023-ban tért haza Argentínából húsz éves szolgálat után, s most kezdi meg magyarországi lekipásztori tevékenységét.

V.7. A dél-amerikai papi szolgálat átlaga

A külföldre került lekipásztorok a Névár adatai alapján átlagosan 32,97 évet szolgáltak az emigrációban.⁶¹ Ez természetesen nem azt jelenti, hogy ezt az időt teljes egészében Dél-

⁶¹ 17 személyről nem lehet pontosan megállapítani, hogy hány évet és hol szolgált, ezért jelen adatsorban 124 atya adatait vettük figyelembe.

Amerikában töltötték volna. Ha a kontinensen eltöltött szolgálati időt nézzük, akkor ez átlagosan 21,1 évre jön ki, százalékos arányban az összes külföldön töltött idő 70,59%-át töltötték ezen a területen.

Egyéb külföldi országban (elsősorban Európában, valamint az USA-ban és Kanadában) 63 atya szolgált, átlagosan 23,38 évet. A leghosszabb időt Iróffy Gábor Zsolt OSB töltötte Brazíliában, 64 évet. A legrégebbi, még jelenleg is élő lelkipásztor Molnár László, aki eredetileg székesfehérvári egyházmegyes atya, ő 1967-ben került emigrációba, s jelenleg is Brazíliában van nyugállományban, 93 évesen.

Szót kell ejtenünk még a papi szolgálatot elhagyókról, hat fő hagyta el a papi hivatását, közülük egy fő él jelenleg is, Magyarországon, Dr. Eördögh István történész, aki jelenleg Esztergomban él, s bár több alkalommal is kísérletet tett rá, de eddig sikertelenül kezdeményezte visszatérését a papi szolgálatba.

V.8. Hazatérés lehetősége

Az, hogy egy Dél-Amerikába kitelepült lelkipásztornak volt-e arra lehetősége, hogy hazatelepüljön, s utána szolgálatát Magyarországon folytassa, időszakonként változott. 1945 előtt gyakorlatilag nem volt akadálya, ez jól látszik abban is, hogy a különböző szerzetesrendek hogyan rotálták a tagjaikat, tehát átlagosan 3-4 éves külföldi szolgálat után hazatérhettek, s a tevékenységüket az anyaországban folytathatták.

1945 után a helyzet gyökeresen megváltozott. A kinn élő, illetve a később kiérkező papoknak lehetőségük sem volt arra, hogy komolyabban elgondolkodjanak a hazatérésen. Mivel a disszidens papokat állampolgárságuktól általában megfosztották, valamint illegális határátlépés miatt – távollétükben – több év börtönre is ítélték, így csak ennek elévülése után volt esetleg arra lehetőségük, hogy, mint egy idegen ország állampolgára látogatóba hazatérjenek.

Különleges esetnek minősül Rokonai (Karazaroo, Pesztalics) József személye, aki 1947-ben hagyta el az országot, s Japánban lett misszionárius. Őt a Yokohama-i egyházmegye küldte ki misszióba Brazíliába, innen kívánt 1973-ban hazatelepülni. A magyar hatóságok eleinte kizárólag 3-3 havi tartózkodási engedélyt adtak neki, ami után néhány napra el kellett hagynia Magyarország területét, s Bécsben újabb vízumot kérni. Több év küzdelem után kapott először állandó tartózkodási engedélyt, majd kapta vissza állampolgárságát is.

A rendszerváltás után már sokkal könnyebben lehetett elgondolkodni a hazatelepülés kérdésén. Az akkor még élő lelkipásztorok közül 24 fő döntött úgy, hogy – elsődlegesen rendjének hívására – újra Magyarországon kezd papi tevékenységbe. Ezt különösen az a tény segítette elő, hogy 1990 után újraindulhatott a szerzetesi lét hazánkban, s a rendek úgy ítélték meg, hogy

valamennyi – még élő, s aktív – külföldre szakadt szerzetesre szükség van, igaz, ezzel lényegében ellehetetlenítették a külföldi magyar lekipasztorkodást.

VI. Jelenkor és jövőkép

Jelenleg megállapítható, hogy Dél-Amerika számos országában van még magyar jelenlét. Ez jelent magyar szervezeteket, jelent magyar iskolákat, cserkészetet. A magyarok létszáma lassan csökken, viszont az is megfigyelhető, hogy bár az idősök kihálnak, viszont aránylag sok fiatal csatlakozik, akik közül sokan a nyelvet már nem ismerik, de a kultúrát, ahonnan ősük származnak meg szeretnék ismerni.

VI.1. Jelenleg aktív papok

Dolgozatunk elején úgy fogalmaztunk, hogy a dél-amerikai magyar katolikus pasztoráció egy lezárt folyamat, hiszen nincsen aktív lelkipásztor a kontinensen. Ezt a némileg sarkos megfogalmazást picit pontosítanunk kell, van magyar, illetve magyar származású pap, viszont ezen atyák vagy nem beszélnek magyarul, vagy nyugállományban vannak, vagy pedig dedikáltan más feladatuk van, s alkalmanként, egy-egy ünnepnapon végeznek magyar nyelvű liturgiát. Az, hogy mégis igaznak tekinthető a lezártág kérdése, pont ennek tudható be, hiszen, ahhoz, hogy egy egyházközség jogilag, valamint lelkipásztori szempontból fenn tudjon maradni szükséges az, hogy állandó papja legyen, amire jelenleg nincsen sem mód, se remény.

Jelenleg Dél-Amerikában teljesítenek az alábbi atyák szolgálatot, akik időszakonként a magyar pasztorációban részt vesznek:⁶²

	Apró, Jorge Alberto
	Guornieri, Placido Ferdando Farkas OSB
	Molnár László
	Sabo (Szabó), Esteban

⁶² E táblázat olvasásakor figyelembe kell azt a tényt venni, hogy ezen atyák nem (elsődlegesen) a magyar pasztorációban vesznek részt, ők vagy magyar származásúak, vagy csak minimálisan beszélnek magyarul.

	Szeles Tibor
---	---------------------

5. számú táblázat: Jelenleg aktív, magyar származású, vagy magyarul beszélő papok

VI.2. Jövőkép

Ha nagyon sarkosan szeretnénk fogalmazni, akkor azt írhatnánk, hogy jelenleg a magyar katolikus misszió a végnapjait éli, nem csak Dél-Amerikában, hanem szerte a Kárpát-medencén kívül. Az 1800-as évek végén felállt struktúra, miszerint egy-egy nagyobb magyar központban jött létre magyar templom (vagy éppen fordítva, egy-egy magyar templom köré gyűlt magyar diaszpóra) ma már nem fenntartható. Figyelembe és tudomásul véve, hogy a katolikus egyház szerkezete miatt a változtatás lehetősége nem a mi kezünkben van, néhány olyan lehetőséget mégis felvetnénk, amely esetleg lehetőséget jelentene a közösségek fennmaradására.

VI.2.1. Egyházi jogi lehetőségek

Az Egyházi Törvénykönyv 518. kánonja szerint a személyi plébánia a plébánia egy fajtája, amely egy terület krisztushívőit rítus, *nyelv, nemzetiség*, stb. alapján fogja össze közösséggé.⁶³ A kánon nem fogalmazza meg, hogy mekkora lehet az a terület, illetve, hogy lehetséges-e az, hogy az adott megyéspüspök joghatósága mellett a feladatért egy kifejezetten erre a célra kinevezett püspök feleljen.

Érdemes lenne az esetleg még meglévő plébániákat, azon túl, hogy azok területi ellátásra is kötelezettek, – a helyi püspök együttműködésével, hiszen ennek létrehozására ő jogosult – magyar személyi plébániává alakítani, kijelentve, hogy ez az adott területen a magyarság lelkipásztori ellátására jogosult. Ha ez sikerült, akkor ezek hálózatának vezetésére az Apostoli Szentszék felhatalmazhatja a külföldi magyarok lelkipásztori gondozásával megbízott püspököt, illetve azt a személyt, akit ennek koordinálásával a Magyar Katolikus Püspöki Kar megbízott.

VI.2.2. Missziók

A téma feldolgozásánál számos esetben találkoztunk azzal, – különösen az 1930-as években – hogy Magyarországról néhány hónapra lelkipásztorok (Pl. Bangha Béla SJ) érkeztek ki Amerikába, s ott számos egyházközséget végigjártak, olyan helyeket is, ahol önálló, vagy

⁶³ vö.: Egyházi törvénykönyv, fordította: Erdő Péter, Magyar Katolikus Püspöki Kar, Budapest, 1984.

helyben lakó magyar pap nem volt, s egy-egy hetet ott töltve missziós munkát végeztek. Megfelelő hozzáállással és szervezőmunkával lehetőség lehetne arra, hogy néhány lekipásztör kiküldetésre kerüljön, s ezek ellássák a magyar híveket. E tevékenységre jó példa Sajgó Szabolcs SJ atya, aki 2023-ban és 2024-ben egy filmforgatás okán végigjárt számos magyar közösséget, s ott lekipásztori tevékenységet végzett. Évi néhány alkalom már nagyon sokat tudna segíteni a magyar közösségek fennmaradásában.

VI.2.4. Nem papi szolgálattelvők

Saját tapasztalataink és a külföldi magyar lekipásztörök elmondása szerint Amerikában még – főleg a nemzetiségi templomokban – jelentősen él az un. népegyházi modell.⁶⁴ Ez nagyon leegyszerűsítve azt jelenti, hogy a közösségnek van egy vezetője (a pap), aki kiosztja a feladatokat, s azt a többiek ellátják. Viszont, ha ez a vezető eltűnik – nyugalomba vonul, meghal, vagy elhelyezik – akkor a rendszer felborul. Több lekipásztörrel és hívővel beszélve megállapítható, hogy ez a személy nem feltétlenül kell, hogy pap legyen, a fő kérdés a koordináció. Magyarországon már számos plébániai közösséget vezet világi lekipásztori munkatárs,⁶⁵ s ez a feladatkör számos másik országban sem ismeretlen. Ahhoz viszont, hogy világi lekipásztori munkatársak bárhol a világban egyfajta misszionáriusi tevékenységet tudjanak ellátni, szükség lenne kifejezetten erre irányuló képzésre, amely ma még nem létezik. A világi lekipásztori munkatársak kiérkezése rövid távon jó megoldás lenne arra, hogy a magyar nyelvű lekipásztorkodás és hitoktatás, valamint az ehhez kapcsolódó magyar nyelvű programok megmaradjanak, hiszen egy ilyen személy igeliturgiát, hitoktatást végezhet.

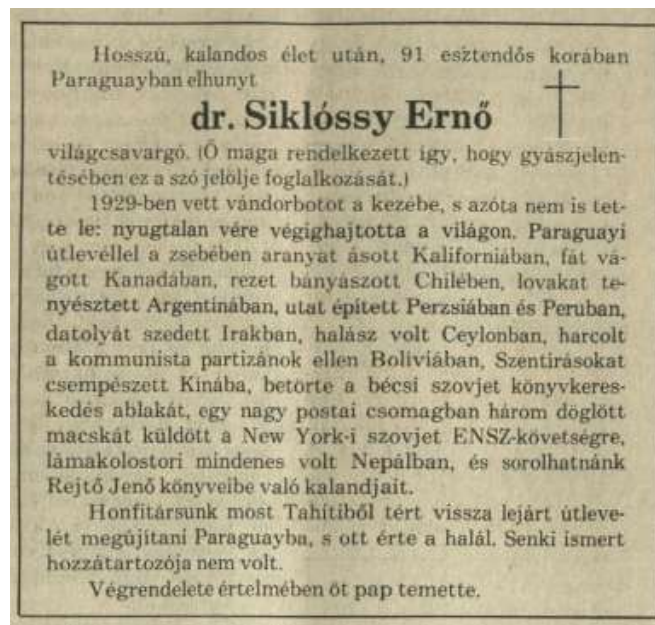
VII. Befejező gondolatok

Bár ez a dolgozat kifejezetten a lekipásztöröket vizsgálta, nem felejtkezhetünk meg arról a sok százezer katolikus hívőről, akikért ezek a papok éltek. Az ő életük, az ő sorsuk felkutatása további feladat, s ebben jelentős segítséget nyújthatnak azok a levéltári iratok, melyeket hiányosan bár, de lassan haza lehet hozni. Különleges, nagyon izgalmas személyiségek voltak közöttük. Olyan személyek, akik élete megérne egy-egy vizsgálatot, kutatást. Erre példa –

⁶⁴ A népegyházi modell jelentése: vö.: Tomka Ferenc: A misszió és evangelizáció, <https://vigilia.hu/regihonlap/2007/2/tomka.htm> Legutolsó letöltés: 2024. augusztus 19.

⁶⁵ Vö.: Révay Edit: Lelkipásztori munkatársak szerepe a plébániák életében, https://www.sapientia.hu/hu/system/files/resztanulmany_lekipasztori_munkatarsak_helyzeterol.pdf Legutolsó letöltés: 2024. augusztus 19.

többek között – dr. Siklóssy Ernő élete, akinek gyászjelentését a Katolikus Magyarok Vasárnapja hetilap közölte:

5. kép: Dr. Siklóssy Ernő gyászjelentése

Jelenleg nem tudni, hogy a magyar katolikus pasztoráció Dél-Amerikában, vagy a világ más részein merre megy, de a jelenlegi előjelek és számok nem biztatóak. Mégis a katolikus egyház hiszi, hogy a jövő egy felsőbb hatalom, Isten kezében van. S ezért nyugodt szívvel, s hittel vallhatjuk meg, történhet bármi, „*mindig glóriával zárul a zsoltár!*”⁶⁶

⁶⁶ Vö. Guareschi, Giovannino: Don Camillo és a fiatalok, Budapest, Új Ember Kiadó, 1995.

VIII. Irodalomjegyzék

VIII.1. Levéltári gyűjtemények

1. Pannonhalmi Főapátsági Levéltár, Pannonhalma
2. Jezsuita Levéltár és Rendtörténeti Könyvtár, Budapest
3. Magyarországi Szalézi Rend Levéltára, Budapest
4. Szent István Plébánia, Caracas, Venezuela irattári anyaga, saját birtokban

VIII.2. Általános irodalom

1. A magyar katolikus püspökkari tanácskozások története és jegyzőkönyvei 1892-1918 között, szerk.: Beke Margit, Budapest, Szent István Társulat, 2018.
2. BEKE Margit: Az Esztergomi (Esztergom-Budapesti) Főegyházmegye papsága 1892-2006, Budapest, Szent István Társulat, 2008
3. BIKFALVI Géza: Magyar jezsuiták történeti névtára 1853-2003, Budapest, METEM, 2007.
4. BORÓVI József: A szórványban élő magyar katolikus lelkigondozásának története, Budapest, Szent István Társulat, 2000.
5. CSERHÁTI Ferenc: Szívélyes lelkipásztori üdvözlettel, Budapest, Szent István Társulat, 2009.
6. CSERHÁTI Ferenc: Vatikáni megbízottak külföldi magyar lelkipásztori szolgálatban 1945-2006., Budapest, Szent István Társulat, 2009.
7. DUDÁS Róbert Gyula: Magyar katolikus papok Észak-Amerikában, Magyar Egyháztörténeti Vázlatok, 2018/1-2. 139-156. (Dudás 2018)
8. DUDÁS Róbert Gyula: Magyar katolikus papok Észak-Amerikában, METEM, 2020.
9. Egyházi Törvénykönyv (CIC 1917), <https://www.iuscangreg.it/cic1917.php?lang=EN> (A letöltés dátuma: 2025. január 12.) (CIC 1917)
10. Egyházi Törvénykönyv, fordította: Erdő Péter, Budapest, Magyar Katolikus Püspöki Kar, 1984. (CIC 1983)
11. ELIOT, T. S.: A kultúra meghatározása, ford. Lukácsi Huba, Budapest, Szent István Társulat, 2003.
12. FEJŐS Zoltán: A tengerentúli magyar egyházak, in: Regio 1991/3. pp. 89-105.
13. HANTZINGER Zoltán, HEGEDÚS Judit, KLENNER Zoltán: A migráció elmélete, Budapest, Nemzeti Közszerológiai Egyetem Rendészeti Kar, 2004.
14. Idegen szavak és kifejezések szótára, szerk.: Bakos Ferenc, Budapest, 2003.

15. Magyar életrajzi lexikon, 1000-1990, főszerkesztő: Kenyeres Ágnes, <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/index.html> (Legutolsó letöltés: 2018. augusztus 19.) (MEL)
16. Magyar katolikus lexikon I–XV. Főszerk. Diós István; szerk. Viczián János, Budapest, Szent István Társulat. 1993–2010. (MKL)
17. MIKLÓSHÁZY Attila SJ: A tengerentúli emigráns magyar katolikus egyházi közösségek története Észak- és Dél-Amerikában, valamint Ausztráliában, Budapest, Szent István Társulat, 2008.
18. MIKLÓSHÁZY Attila SJ: Egy szív, egy lélek, Kipke Tamás és Elmer István beszélgetése Miklósházy Attilával, a külföldön élő magyarok nyugalmazott püspökével, Budapest, Szent István Társulat, 2009.
19. PETRÁS Éva: Álarok mögött. Nagy Tőhötöm életei, Budapest–Pécs, ÁBTL–Kronosz, 2019.
20. PUSKÁS Julianna: Kivándorló Magyarok az Egyesült Államokban 1880-1940, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1982. (Puskás)
21. PUSKÁS Julianna: Az Egyesült Államok bevándorlási politikája (1890-1990), <http://epa.oszk.hu/00000/00036/00015/pdf/10.pdf> (Legutolsó letöltés: 2018. augusztus 10.)
22. SHVOY Lajos: Amerikai levelek, Székesfehérvár, Vörösmarty Nyomda, 1938.
23. SZÁNTÓ Miklós: Magyarok Amerikában, Budapest, Gondolat Kiadó, 1984.

VIII.3. Argentína

1. BALÁZS Dénes, Argentína, Uruguay, Panoráma Útikönyvek, 1988.
2. CSAP Lajos, CSAPÓ Endre, KARDOS Béla, et.al: A világ magyarsága. Latin Amerika, Dél-Afrika, Ausztrália, Magyarok Világszövetsége, Budapest, 1998.
3. FEJŐS Zoltán: Az Amerikába irányuló kivándorlás néprajzi vizsgálata, in: Honismeret, 1981/6.
4. GRÖBER Lisa: Magyar identitásteremtés Dél-Amerikában Az argentinai magyarság, diplomadolgozat, Budapesti Corvinus Egyetem, Társadalomtudományi Kar, Nemzetközi Tudományok Intézet, in: http://publikaciok.lib.uni-corvinus.hu/publikus/szd/Grober_Lisa.pdf (A letöltés dátuma: 2024. december 20.)
5. H. KAKUCSKA Mária: Magyarok és Argentína, In: Kisebbségi Szemle, 2016/1. 63-71.

6. KOVÁCS Nóra: Szállítható örökség, MTA Kisebbségkutató Intézet – Gondolat, Budapest, 2009.
7. KURUCZ László: Magyarok Argentínában, Buenos Aires, 1999.

VIII.4. Brazília

1. BÍRÓ Anna: A Sao Paulo-i magyar kolónia főbb kihívásai egykor és napjainkban. In: Kisebbségi Szemle, 2016/1. 53-61.
2. HERBERGER Gyula: Brazília és az odairányuló kivándorlási mozgalom. Telepítési törvények., Déva, szerzői kiadás, 1923.
3. HETS János Aurelián OSB naplója, 1939–1945. Sajtó alá rendezte, előszóval és jegyzetekkel ellátta: Somorjai Ádám OSB. Zalaapáti 2019.
4. JORDÁN Sándor Emil OSB: Brazíliai napló 1942–1972. Sajtó alá rendezte, előszóval és jegyzetekkel ellátta: Somorjai Ádám OSB. Zalaapáti, 2024.
5. KOVÁCS Antónia: Bevándorlási politika – bevándorolt kisebbségek Brazíliában, Régió, 1993/4, 137-162.
6. PONGRÁCZ Attila: A Sao Paulo-i magyarság 1945-1990, doktori értekezés, Szegedi Tudományegyetem Történettudományi Doktori Iskola, Szeged, 2008

VIII.5. Venezuela

1. Emlékfüzet Mindszenty József venezuelai látogatásának hároméves évfordulóján, szerk: Magyar Rafael, Caracas, 1978.
2. KUNCKEL Dietrichné Fényes Ildikó: A venezuelai magyar kolónia rövid története, in: <https://web.archive.org/web/20080410135313/http://www.lamoszsz.hu/ildiko1.htm> (A letöltés dátuma: 2025. január 12.)
3. Magyarországi Mindszenty Levéltár 811. dosszié, Venezuela-Kolumbia anyaga

VIII.6. Egyéb államok

1. Harmincöt éve halt meg Vándor József szalézi misszionárius, <https://www.magyarkurir.hu/hirek/harmincot-eve-halt-meg-vandor-jozsef-szalezi> (A letöltés dátuma: 2024. január 12.)
2. Szaléziak.hu – Kuba, <https://szaleziak.hu/tags.php?type=Kuba&page=1> (A letöltés dátuma: 2024. január 12.)
3. 148 éves a szalézi misszió, https://www.szaleziak.hu/article.php?t=148_eves_a_szalezi_misszio (A letöltés dátuma: 2024. január 12.)

VIII.7. Újságok, folyóiratok

Az újságok folyóiratok forrása az Arcanum Digitális Tudománytár adatbázisa volt, elérhetősége: <https://adtplus.arcanum.hu/hu/>

1. Amerikai-Kanadai Magyar Élet
2. Amerikai Magyar Világ
3. Budapesti Hírlap
4. Katolikus Magyarok Vasárnapja
5. Katholikus Szemle

VIII.8. Adatközlők

Az alábbi személyek adatközléssel járultak hozzá a dolgozathoz:

1. S.E.R. Miklósházy Attila püspök
2. P. Kiss G. Barnabás OFM
3. Judith Kristóffy-Jeszenszky caracasi tiszteletbeli konzul
4. Somorjai Ádám OSB

IX. Képek jegyzéke

- Címlap: A Passaic-i Szent István templom és plébánosai – Kerkayné Maczky Emese jóvoltából
- A Caracasi Magyar Ház mennyezete, <https://mandiner.hu/kulfold/2022/01/venezuela-magyarjai-hungarikumokkal-a-vilag-korul-5-1> (A letöltés dátuma: 2025. január 13.)
- Mindszenty József a bogotai székesegyházban, a Venezuelai Szent István Egyházközség levéltári anyagából, saját tulajdonban.
- Keresztelési adatlap 1987-ből, a Venezuelai Szent István Egyházközség levéltári anyagából, saját tulajdonban.
- Dr. Siklóssy Ernő gyászjelentése – Katolikus Magyarok Vasárnapja, 1985. (92. évfolyam, 1-50. szám) 1985-02-10/6. szám, 4.